

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА

КУРИЛЯК ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА

УДК 279(477):008:316.4

**ЦЕРКВА АДВЕНТИСТІВ СЬОМОГО ДНЯ В СУВЕРЕННІЙ УКРАЇНІ:
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

09.00.11 – релігієзнавство

РЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі богослов'я та релігієзнавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант:

доктор філософських наук, професор
БОНДАРЕНКО Віктор Дмитрович,
член-кореспондент НАПН України,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,
завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства.

Офіційні опоненти:

доктор філософських наук, професор
ФИЛИПОВИЧ Людмила Олександрівна,
Інститут філософії імені Г.С.Сковороди,
провідний науковий співробітник
Відділення релігієзнавства;

доктор філософських наук, професор
ПАНЧУК Ірина Іванівна,
Рівненський державний гуманітарний університет,
завідувачка кафедри філософії;

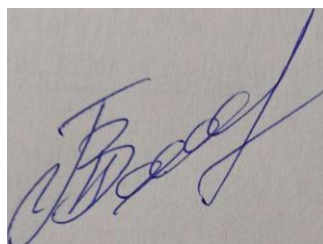
доктор філософських наук, професор
ХРИСТОКІН Геннадій Володимирович,
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»,
професор кафедри реклами і зв'язків з громадськістю.

Захист дисертації відбудеться «14» жовтня 2025 року об 13.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.21 в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова за адресою: м. Київ, 01601, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією і рефератом можна ознайомитися в бібліотеці Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (вул. Пирогова, 9, м. Київ - 30, 01601) та на сайті університету <http://www.udu.edu.ua>.

Реферат оприлюднено «11» вересня 2025 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.В. Гаврилук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Український протестантизм сьогодні інтенсивно розвивається та відіграє все більшу роль у визначенні історичної долі країни та нації. Українські протестанти переживають становлення власної оновленої ідентичності, яка відповідає на виклики постмодерну з одного боку та випробування війни з іншого боку. Протестантські церкви провадять найбільшу волонтерську роботу, здійснюють успішну адвокацію України на міжнародній арені, формують новий порядок денний у релігійному середовищі країни. Церква адвентистів сьомого дня (далі – Церква АСД) довгий час була однією з найбільш консервативних протестантських організацій, і її сучасні трансформації мають свою специфіку, відмінну від тих процесів, які характерні для інших протестантських церков, від тієї динаміки розвитку, що існує у баптистському, п'ятидесятницькому чи харизматичному середовищах. Для релігієзнавства важливо прослідкувати всі особливості переходу українського адвентизму від закритого до відкритого типу релігійності. Трансформації останніх років змушують по-новому осмислити всі аспекти розвитку протестантських церков від замкненості на собі до діалогу з суспільством, при чому це осмислення є актуальним відразу в релігієзнавчому, історичному та соціокультурному контекстах. Українські протестанти в умовах війни стали активною меншістю, яка значною мірою є лідером у християнському практичному служінні соціуму в добу екзистенційних випробувань. Під час війни український протестантизм пришвидшує всій рух по трансформаційному шляху, переосмислює свої основні характерні риси, змінює своє ставлення до ряду ідейних настанов, які сприймалися як незмінні. Пришвиджена комплексна адаптація Церкви АСД до нових політичних, культурних і суспільних умов сьогодення України є унікальним прикладом релігійної динаміки, що вимагає комплексного наукового аналізу.

Особлива актуальність дослідження обумовлена також тим, що Церква АСД, будучи однією з найбільш структурованих протестантських конфесій, після здобуття Україною незалежності демонструє активну позицію щодо участі у суспільному житті, розвитку громадянського суспільства, благодійності, освіти, охорони здоров'я та інших соціально значущих сфер. Вона трансформувалася з напівпідпільної спільноти, яка зазнавала обмежень з боку радянської держави, у відкриту релігійну організацію, яка нині активно діє в соціальній сфері. Цей процес трансформації супроводжувався переосмисленням богословських підходів, зміною риторики щодо державної влади, а також розширенням форм служіння у публічному просторі.

Дослідження трансформаційних процесів в українському адвентизмі доби незалежності стає особливо актуальним в умовах сучасної геополітичної ситуації, а саме повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року, яке докорінно змінило політичну, соціальну та релігійну реальність України. У цих умовах перед науковцями постає виклик – формувати обґрунтоване знання про роль релігії та релігійних спільнот у зміцненні національної ідентичності, сприянні стійкості суспільства та гуманітарній підтримці постраждалих. Саме тому Церква АСД, як активний учасник гуманітарного процесу

в умовах війни, заслуговує на окрему увагу в межах цього дослідження. Її досвід мобілізації ресурсів, підтримки вразливих верств населення, міжконфесійної співпраці є важливим прикладом практичного християнства в дії.

Варто також враховувати, що сучасна українська гуманітаристика дедалі активніше інтегрується у міжнародний академічний простір. Вивчення протестантських церков, які історично мають широкі міжнародні зв'язки, сприяє не лише об'єктивному осмисленню внутрішньоукраїнських процесів, а й включенню українського досвіду в глобальний релігієзнавчий дискурс. Дослідження трансформаційних процесів у Церкві АСД часів незалежності є внеском у формування репрезентативного образу України як країни релігійної свободи, духовної стійкості та конфесійного різноманіття.

Отже, системний релігієзнавчий аналіз діяльності Церкви АСД в умовах незалежної України, з урахуванням сучасних суспільно-політичних трансформацій і викликів воєнного часу, є надзвичайно актуальним і своєчасним науковим завданням. Вирішення цього завдання дозволяє глибше зрозуміти взаємодію релігії з державою, суспільством та культурою, а також визначити місце адвентизму в сучасному релігійному ландшафті України.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною комплексної науково-дослідної роботи кафедри богослов'я та релігієзнавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова та кафедри філософії, теології та історії церкви ПВНЗ «Український гуманітарний інститут» на основі договору про співпрацю (Договір № 46 від 13 листопада 2020 року між Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова та ПВНЗ «Український гуманітарний інститут»). Дослідження виконано в межах наукового проєкту «Розбудова академічного протестантського богослов'я в умовах освітніх трансформацій в Україні» (Державний реєстраційний номер: 0121U112903).

Об'єктом дослідження є Церква Адвентистів сьомого дня в суверенній Україні.

Предметом дослідження є трансформаційні процеси в Церкві Адвентистів сьомого дня з 1991 по 2024 роки в Україні.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний релігієзнавчий аналіз трансформаційних процесів, що відбулися в Церкві Адвентистів сьомого дня в Україні в період з 1991 по 2024 рік, з акцентом на зміни в релігійній практиці та внутрішньому житті, які відбулися під впливом політичних і соціокультурних факторів, а також на визначення характеру цих змін і їхнього впливу на позиціонування Церкви в релігійному і суспільному середовищі.

Для досягнення зазначеної **мети** необхідно вирішити наступні дослідницькі завдання:

- проаналізувати стан наукової розробки теми, охарактеризувати джерельну базу, понятійно-категоріальний апарат та методологічні засади дослідження;
- дослідити богословські основи конфесійної відкритості українського адвентизму до діалогу з суспільством та комплексних змін ідентичності;
- виявити ключові богословсько-антропологічні концепти адвентистського віровчення, зокрема концепт «великої боротьби», холістичну антропологію та

модель цілісності як чинники формування відкритості Церкви Адвентистів сьомого дня до суспільного діалогу та соціальної активності;

- проаналізувати особливості реалізації законодавчих засад державно-церковних відносин між Церквою Адвентистів сьомого дня та державою в період суверенної України;

- виявити характерні риси етапів формування позиції Церкви Адвентистів сьомого дня щодо участі у суспільно-політичному житті незалежної української держави;

- дослідити історичну динаміку та сучасну практику виконання військового обов'язку серед адвентистів, з особливим акцентом на період повномасштабного вторгнення РФ в Україну;

- виявити форми, напрями та наслідки розвитку соціального служіння Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні;

- проаналізувати трансформацію діяльності «Адвентистського агентства допомоги та розвитку» (ADRA Україна) в період 1993–2024 років;

- розкрити зміст і специфіку медико-санітарної та оздоровчої діяльності Церкви АСД як елементу релігійно мотивованого служіння суспільству;

- здійснити комплексний аналіз основних форм та результатів освітньої діяльності адвентистських інституцій в Україні у пострадянський період;

- уточнити характер трансформації іміджу Церкви АСД у вітчизняному інформаційному просторі, зокрема в медіа періоду незалежності;

- дослідити основні чинники формування конфесійної ідентичності українських адвентистів через аналіз внутрішньої структури Церкви, фінансового менеджменту, теологічних викликів, соціального служіння та субкультурних проявів;

- визначити специфіку трансформаційних процесів у Церкві АСД після 24 лютого 2022 року, з урахуванням змін у політичній теології, діяльності ADRA та місійній стратегії в умовах війни.

Методологія дослідження. Вивчення трансформаційних процесів у релігійних інституціях вимагає застосування адекватних методологічних підходів. У цьому дисертаційному дослідженні, присвяченому трансформації Церкви Адвентистів Сьомого Дня (далі – Церква АСД) в Україні, провідним та системоутворюючим методом виступає історико-генетичний метод. Цей підхід є ключовим для розкриття сутності досліджуваної проблематики, оскільки він дозволяє простежити генезис, становлення та подальший розвиток Церкви АСД як соціального, культурного та релігійного феномена в умовах кардинальних суспільних і політичних змін. Завдяки цьому методу вдалося не лише описати фактичні зміни, але й розкрити глибинні причини та фактори, що зумовили трансформації в конфесійній ідентичності, державно-церковних відносинах, соціальному служінні та публічному іміджі Церкви.

Доповнюючим інструментом для досягнення цілей дослідження є критичний дискурс-аналіз (КДА). КДА є оптимальним методом, оскільки він досліджує, як використання мови формує та формується соціальними структурами, владними відносинами та ідеологіями. Цей підхід дозволяє не просто описувати тексти, а й інтерпретувати та пояснювати соціальні та політичні наслідки комунікації, що

особливо важливо для розуміння трансформації ЦАСД від закритої спільноти до публічного соціального діяча. Для всебічного аналізу застосовується тривимірна модель Фейрклафа, яка включає взаємопов'язані етапи: опис (аналіз тексту), інтерпретація (дискурсивної практики) та пояснення (соціокультурної практики). Це дозволяє виявити, як релігійні вірування комунікуються і як вони впливають на соціальні дії, розкриваючи динамічне переосмислення ідентичності ЦАСД та її роль як морально-соціальної сили в суспільстві.

Наукова новизна одержаних результатів, зумовлена комплексним підходом та багатогранністю поставлених завдань, полягає у тому, що в дисертації вперше у вітчизняному релігієзнавстві проведено всебічне дослідження трансформаційних процесів, що відбулись у Церкві Адвентистів Сьомого Дня в період незалежної України. Дисертаційне дослідження системно розкриває історичний характер, напрям і динаміку трансформаційних процесів у Церкві Адвентистів Сьомого Дня (ЦАСД) в суспільно-культурному розвитку суверенної України (1991-2024 роки), з особливим акцентом на період після 24 лютого 2022 року. Виявлено, що ЦАСД пройшла шлях від маловідомої конфесії до активного та відповідального гравця громадянського суспільства, значно змінивши свій імідж та внутрішню ідентичність. Це призвело до становлення партнерської взаємодії Церкви АСД з державними та громадськими структурами, а також до різнопланової адаптації релігійних переконань і практик у відповідь на політичні, соціальні та культурні трансформації. Новизна результатів розкривається у наступних положеннях.

Вперше:

- доведено, що центральний для адвентизму метанаратив «великої боротьби» є не лише есхатологічною доктриною, а й структурним чинником, що формує місійну ідентичність. Цей концепт, з одного боку, міг сприяти замкненості, але, з іншого став рушійною силою для місійної та соціальної активності, що дозволило Церкві АСД адаптуватися до змін. Встановлено, що адвентистська холістична антропологія, яка розглядає людину як цілісну сутність (дух, розум, тіло), є богословським підґрунтям для розширення місії ЦАСД. Це легітимізує такі соціальні практики, як систематичний розвиток медицини, освіти та благодійності, що стали ключовими напрямками діяльності Церкви АСД;

- встановлено, що ЦАСД, дотримуючись принципу відокремлення церкви від держави, успішно інтегрувалася в українське правове поле. Аналіз показав конструктивну співпрацю з органами державної влади, особливо у соціальній сфері. ЦАСД визнає монополію держави на формування інституцій влади, водночас активно відстоюючи принцип свободи совісті та релігійної терпимості;

- виявлено, що релігійні зміни в Церкві не були ізольованими, а формувалися у відповідь на демократизацію держави, розширення релігійної свободи та зростання взаємодії з іншими конфесіями та світським суспільством. Виявлено специфічні етапи трансформації Церкви, включаючи: початковий пострадянський період (1991–2000), що характеризується інституційною консолідацією та поверненням до легальної діяльності від конфесійної закритості до активного прояву громадянської позиції; етап розширення соціальної активності та освітніх ініціатив (2000–2013),

включаючи освітню, медичну, соціальну та громадянську діяльність; період активної громадянської участі в умовах війни та політичних криз (2014–2024);

- доведено, що ставлення українських адвентистів до суспільно-політичних процесів трансформувалося від помірного нейтралітету до патріотичної солідарності. Попри історичну аполітичність, події Євромайдану, Революції Гідності та, особливо, повномасштабне вторгнення РФ, спонукали до зміни пріоритетів: від зосередженості на суто внутрішньоцерковних питаннях до активної громадянської позиції. Хоча офіційно Церква АСД зберігає аполітичність, віряни, керуючись християнськими принципами, виявляють яскраво виражену патріотичну активність через волонтерство, гуманітарну допомогу та публічне засудження агресії, що свідчить про формування нової громадянської ідентичності;

- виявлено, що харитативна діяльність ЦАСД, зокрема через «АДРА Україна», зазнала якісних трансформацій: від окремих благодійних ініціатив до широкомасштабного стратегічного соціального служіння. «АДРА Україна» стала ключовим гравцем у наданні гуманітарної допомоги, особливо під час збройного конфлікту на Сході України з 2014го року та після повномасштабної агресії 2022 року. Попри попередні дискусії, війна сприяла синергії між ЦАСД та «АДРА Україна», що дозволило ефективно використовувати церковні ресурси для гуманітарних потреб. Це демонструє всебічну практичну імплементацію соціального вчення Церкви АСД та її вагомий внесок у подолання наслідків криз;

- доведено, що аналіз медійного образу ЦАСД виявив позитивну динаміку у сприйнятті Церкви в українському суспільстві, перехід від усталених стереотипів про «секту» до визнання її як соціально корисної та відповідальної релігійної меншини. Цьому сприяла активна благодійна, освітня та оздоровча діяльність. Хоча упередження з боку деяких православних все ще існують, спостерігається тенденція до покращення міжконфесійних стосунків, зокрема через активну участь ЦАСД у Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій. Це свідчить про поступову інтеграцію адвентистської громади в український релігійний ландшафт;

- встановлено, що сучасна ідентичність українських адвентистів формується через діалектичну взаємодію традиційної конфесійної системи та множини інноваційних адаптацій до сьогоднішніх викликів. Це проявляється у зростанні ролі мирян у церковному управлінні, модернізації фінансового менеджменту, у внутрішньому ціннісному конфлікті між прагненням до земного успіху та вірністю духовним пріоритетам. Реакція ЦАСД на теологічні виклики (гендер, війна, пандемія) через богословські наративи та міжконфесійний діалог свідчить про динамічну, рефлексивну та соціально активну форму релігійної самосвідомості. Традиційно адвентисти фокусуються на релігійній ідентичності, що може призводити до певної ізоляції від соціального та політичного життя, зокрема в контексті незалежності країни та геополітичних змін. Проте з розвитком української державності, особливо на фоні зовнішніх загроз, таких як збройна агресія Росії, виникає потреба перегляду своїх позицій щодо національної ідентичності. Українські адвентисти, незважаючи на глобальний характер своєї релігії, починають усе більше ідентифікувати себе з українським народом, підкреслюючи прихильність до національних цінностей і необхідність адаптації доктрин у контексті

національних реалій. Це простежується як у повсякденній практиці, так і в теологічних дискусіях, що стосуються патріотизму, громадянської відповідальності та соціальної солідарності;

- виявлено, що повномасштабне вторгнення РФ стало каталізатором кардинальних трансформацій у ЦАСД. Різниця у політичній теології та світогляді призвела до глибокого розколу між українськими та російськими адвентистами, що завершився виходом української Церкви зі складу Євро-Азіатського дивізіону. Проблема реалізації права на альтернативну службу загострила дискусію про роль адвентистів у захисті країни. Водночас, війна значно активізувала гуманітарну діяльність ЦАСД та «АДРА Україна», змінивши методи роботи на більш оперативні та гнучкі, зосередившись на всебічній допомозі постраждалим. Це свідчить про готовність Церкви адаптуватися до екстремальних умов та посилити свій патріотичний внесок у життя українського суспільства.

Уточнено:

- зміст концепту «адвентисти позаполітикою» та його межі у контексті взаємодії з державою. Концепція аполітичності, що була традиційною для адвентистів, зазнала змін в Україні після 2014 року. Церква АСД, яка до цього зосереджувалася на духовних питаннях, тепер стикається з новими викликами через політичні та соціальні катастрофи. Дослідження показало, що традиційне розуміння аполітичності обмежує можливості Церкви для активної участі в суспільному житті. Сьогодні на практиці аполітичність українського адвентизму не означає повного ігнорування соціальних і політичних питань, а передбачає утримання від участі в політичних партіях чи організаціях. Українські адвентисти активно залучаються до гуманітарних і соціальних ініціатив, що свідчить про перенесення політичної відповідальності на інші форми громадянської активності, які не суперечать їхнім релігійним настановам. Прикладом такої трансформації є участь Церкви АСД у гуманітарній допомозі на Донбасі та допомога біженцям, що виходить за межі традиційної аполітичності і демонструє більш гнучкий підхід до взаємодії з державними структурами та політичною сферою. Таким чином, термін «поза політикою» отримує нове значення, яке передбачає нейтралітет у політичних процесах, але допускає активну участь у суспільному житті через гуманітарні та соціальні проекти.

Набуло подальшого розвитку:

- сучасне тлумачення стратегії взаємодії Церкви АСД із державними структурами, зокрема через участь у гуманітарних проектах, розвиток капеланства та правозахисну діяльність у сфері свободи совісті. Уточнено зміни в богословській та організаційній практиці, зокрема внаслідок національного контексту: посилення патріотичного компонента, переосмислення принципу нейтралітету в умовах збройного конфлікту та адаптація місіонерської риторики в умовах інформаційної війни.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Теоретичні результати, отримані в ході дисертаційного дослідження, становлять вагомий внесок у релігієзнавчу науку, зокрема в осмислення специфіки функціонування Церкви адвентистів сьогомого дня в контексті суспільно-культурних трансформацій в Україні

періоду незалежності. Сформульовані концептуальні висновки, наукові положення та узагальнення становлять методологічну основу для подальших досліджень аналогічних тем, пов'язаних із протестантськими спільнотами, трансформацією релігійної ідентичності, державно-конфесійними відносинами, секуляризаційними та постсекулярними процесами.

Матеріали дослідження можуть бути використані як на академічному рівні для розробки навчальних програм, підручників з історії релігій України, історії протестантизму, релігієзнавства та конфесієзнавства, так і на практичному рівні у сфері релігійної політики, культурології, духовної освіти, а також у роботі з міжконфесійного та державно-церковного діалогу.

Зібрана й проаналізована емпірична база, що охоплює період 1991–2024 років, може стати корисним джерелом для представників державних органів, освітян, журналістів, дослідників релігійного середовища, а також для самих релігійних спільнот з метою осмислення тенденцій розвитку, зміни статусу, суспільної участі та взаємодії Церкви АСД з іншими конфесіями та державою.

Окремо підкреслимо прикладне значення дослідження для розв'язання актуальних проблем адвентистських громад в Україні, зокрема у сфері вдосконалення механізмів комунікації між Церквою та державними інституціями, підвищення ефективності участі релігійних організацій у суспільно значущих ініціативах, формування суспільної довіри та релігійної ідентичності в умовах війни, кризи та поствоєнного відновлення.

Таким чином, результати дисертаційної роботи можуть бути використані у науковій сфері для подальших теоретичних досліджень; в освітньому процесі при викладанні курсів з релігієзнавства, історії протестантизму, державно-церковних відносин; у практичній площині як аналітична база для органів державної влади, релігійних організацій, громадських інституцій при формуванні політик у сфері свободи совісті та міжконфесійного співжиття тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертація пройшла апробацію на засіданнях кафедри богослов'я та релігієзнавства Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Основні ідеї та положення дисертації були викладені в доповідях на 26 міжнародних наукових і науково-практичних конференцій, зокрема: Міжнародна науково-практична конференція «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук» (Київ, 2016 р.); IX Міжнародна студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2016 р.); Міжнародна наукова конференція «Реформація як суспільне явище: український вимір» (Львів, 2017 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього» (Львів, 2018 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Засоби масової інформації та комунікації: історія, сьогодення, перспективи розвитку» (Буча, 2019 р.); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (Буча, 2019 р.); XVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи

та Азії» (Переяслав-Хмельницький, 2019 р.); II Міжнародна наукова конференція «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2020 р.); II Міжнародна наукова конференція «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 2020 р.); XV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2020 р.); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Історія України в регіональному та глобальному вимірах» (Маріуполь, 2020 р.); The X International Scientific Conference «Anthropological Measurements of Philosophical Research» (Дніпро, 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (Львів, 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку» (Одеса, 2021 р.); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Тendenції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав, 2021 р.); XVI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2021 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Церква на шляху до формування богослов'я нації та громадянства» (Івано-Франківськ, 2022 р.); International Scientific Conference «Historical Memory and Identity of the Seventh-day Adventist Church: Conference on Adventist Identity» (Andrews University, USA, 2022); XVII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2022 р.); XVII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2022 р.); XVIII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства» (Буча, 2023 р.); IX Міжнародна наукова конференція «Держава і Церква в новій та новітній історії України» (Полтава, 2023 р.); XIX Міжнародна науково-практична конференція «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації» (Буча, 2024 р.); Міжнародна наукова конференція «Наукові горизонти XXI століття: мультидисциплінарні дослідження» (Ужгород, 2024 р.); International Scientific Conference «Cognitive-Behavioral Approaches to Teaching the Bible through Popular Culture: Regional Meeting on Biblical Studies of the Midwest» (USA, 2025); International Scientific Conference «Will and Emotions within the Theology of Healthy Lifestyles: Global Virtual Meeting of the Society of Biblical Literature» (USA, 2025); International Scientific Conference «Delegitimization and Decolonization of Ukraine's Confessional Landscape in the Context of the Ongoing War: Annual Conference of the American Academy of Religion» (USA, 2025); XX Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії сталого розвитку сучасних наук в умовах глобальних викликів» (Буча, 2025 р.); International Scientific Conference «Tides and Transformations» of Association of Seventh-day Adventist Historians (Walla Walla University, USA, 2025).

Публікації результатів дослідження. Основні результати роботи висвітлені у 109 публікаціях, а саме: 1 одноосібна монографія, 21-й статті, які були опубліковані

у міжнародних виданнях, включених до наукометричних баз даних Web of Science і Scopus, 2-х колективних монографіях, 9 статтях, які розміщено в фахових виданнях України зі спеціальності 031 «Релігієзнавство», 3 статті опубліковано в іноземних наукових виданнях, 33 статтях, які надруковано у фахових виданнях України з інших галузей, 9 статей опубліковано в українських наукових виданнях, 31 матеріалах апробаційного характеру, один з яких проіндексовано в базі даних Web of Science.

Структура й обсяг дисертації. Структура дисертації зумовлена системним та послідовним викладом матеріалів дослідження, які впливають із зазначеної мети та наукових завдань. Робота складається зі вступу, шести розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації 748 – сторінок, з них – 656 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 829 найменувань, з них – 189 найменування іноземною (англійською) мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження в сучасному суспільстві й філософсько-богословському дискурсі, сформульовано мету дослідження, окреслено методологічні засади й принципи, розкрито його наукову новизну, теоретичне й практичне значення, наведено відомості про апробацію результатів дослідження, відображено структуру й обсяг роботи, а також подано дані про апробацію й публікаційну активність.

Перший розділ «Джерельна база та методологічні засади дослідження трансформаційних процесів Церкви Адвентистів Сьомого Дня в Україні» присвячений виявленню можливостей систематичного наукового аналізу значимих трансформацій, що відбулися в період суверенної України та суттєво вплинули на спільноту адвентистів.

У підрозділі 1.1 **«Історіографія досліджуваної проблеми»** аналіз історіографії в першу чергу зосереджений на спробах аналізу трансформаційних процесів ЦАСД в контексті незалежної України. Показано, що існуючі дослідження здебільшого носять описовий або фрагментарний характер, не висвітлюючи цілісну картину змін у діяльності, іміджі та ідентичності Церкви. Акцентується увага на необхідності відійти від загального вивчення українського протестантизму до глибинного аналізу конкретної деномінації, такої як ЦАСД, з урахуванням її унікальної динаміки та впливу на суспільство.

У підрозділі 1.2 **«Джерельна база дослідження»** представлено критичний огляд джерельної бази, що включає не лише наукові праці та офіційні документи ЦАСД, а й публіцистичні матеріали, статистичні дані та інформаційні ресурси, що відображають різноманітні наративи про діяльність Церкви. Підкреслено важливість використання офіційних заяв, звернень та матеріалів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій (ВРЦіРО), що дозволяє простежити еволюцію взаємин ЦАСД з державою та іншими конфесіями. Окремо виділено медійні джерела, які є ключовими для аналізу формування образу Церкви в суспільній свідомості та виявлення трансформації сприйняття адвентистів від «закритої секти» до повноцінного гравця громадянського суспільства.

У підрозділі 1.3 **«Теоретико-методологічні засади релігієзнавчого аналізу трансформаційних процесів у Церкві АСД»** запропоновано методологію дослідження, яка ґрунтується на поєднанні історико-генетичного методу та критичного дискурс-аналізу. Історико-генетичний підхід дозволив простежити генезис, розвиток та внутрішні чинники трансформації Церкви АСД як релігійного і соціального феномена в умовах змін. Доповненням виступає критичний дискурс-аналіз (у моделі Фейрклафа), що дав змогу дослідити, як мова Церкви формує її публічний образ, реагує на владні контексти та транслює нову ідентичність у суспільстві. Така комбінація забезпечила проведення комплексного релігієзнавчого аналізу змін у структурі, комунікації та соціальному служінні конфесії.

Другий розділ «Холізм теології та антропології адвентизму як умова поетапного формування відкритості церкви адвентистів сьомого дня до суспільного діалогу і трансформації соціальної активності» аналізує холістичний характер адвентистського богослов'я та теологічної антропології як чинник відкритості церкви до суспільного діалогу. Теологічні, антропологічні та соціальні засади адвентизму розглядаються як підґрунтя для трансформації суспільної активності та інтеграції віри у громадське життя.

У підрозділі 2.1. **«Теологічний концепт «великої боротьби» як чинник місійної відкритості та замкненості»** доведено, що цей наратив виконує не лише есхатологічну, але й структурно-організуючу функцію в адвентистському богослов'ї. Він дозволяє Церкві зберігати конфесійну ідентичність, водночас відкриваючись до суспільного діалогу. Через цю концепцію формується баланс між місійною активністю та обережністю щодо зовнішніх впливів. Саме тому «велика боротьба» стає ключовим чинником поетапної інтеграції адвентизму в сучасний соціально-політичний контекст України.

У підрозділі 2.2. **«Холістична антропологія адвентизму як основа цілісного бачення людини та суспільної взаємодії»** показано, адвентизм розглядає людину як єдність тіла, душі й духу, що визначає його антропологічний холізм. Це вчення впливає на суспільне служіння, поєднуючи духовний, фізичний та соціальний виміри. Такий підхід стимулює церкву розвивати програми охорони здоров'я, освіти та доброчинності. У результаті формується цілісна модель взаємодії людини та громади.

У підрозділі 2.3. **«Модель цілісності в соціальному вченні Церкви АСД як богословське підґрунтя суспільної трансформації»** показано модель цілісності соціального вчення Церкви АСД, яка спирається на холістичну антропологію та доктринальну єдність віровчення. Вона дозволяє представити соціальну діяльність Церкви як інтегративну практику, що охоплює освіту, медицину, благодійність та інші сфери. Такий підхід виходить за межі традиційного спіритуального служіння й набуває багатовимірного характеру. У результаті богослов'я АСД формує підґрунтя для суспільної трансформації через послідовну реалізацію принципу цілісності.

Третій розділ «Еволюція державно-церковних відносин та суспільно-політична активність Церкви АСД в Україні» розкриває динаміку взаємин ЦАСД з українською державою та суспільством, фокусуючись на трансформації позиції Церкви щодо суспільно-політичних процесів.

У підрозділі 3.1 **«Законодавчі засади державно-церковних відносин: від відокремлення до співпраці»** проаналізовано становлення сучасної моделі співпраці церков і держави при збереженні принципу відокремлення церкви від держави. Показано, як ЦАСД, дотримуючись політично-нейтральної позиції, успішно інтегрувалася в правове поле України, здійснюючи служіння на користь суспільства. Висвітлено гармонійне поєднання функцій держави та Церкви у задоволенні земних та духовних потреб людини. Показано, що ЦАСД визнає монополію держави на формування інституцій влади, схвалює відділення церкви від держави, але мислить Церкву як не відмежовану від суспільства.

У підрозділі 3.2 **«Трансформація ставлення адвентистів до участі в суспільно-політичних процесах: від нейтралітету до патріотичної солідарності»** досліджено ключову трансформацію у діалозі ЦАСД і суспільства, яка вплинула на ідентичність українського адвентизму. Хоча історично адвентисти дотримувалися принципу повного відокремлення від політики, що зумовлювало значно нижчий рівень їхньої політичної активності порівняно з іншими протестантськими деномінаціями, показано, що це не свідчить про їхню байдужість. На прикладі подій після 2014 року (Євромайдан, Революція Гідності, російсько-українська війна) доведено, що колективна та індивідуальна позиція адвентистів еволюціонувала до активної патріотичної солідарності та участі у вирішенні соціальних проблем. Наголошено, що хоча офіційна позиція Церкви є помірковано аполітичною, віряни, керуючись християнськими принципами, виявляють активну громадянську позицію, що є свідченням формування нової громадянської ідентичності в середовищі українських адвентистів.

У підрозділі 3.3 **«Виконання адвентистами військового обов'язку: історична ретроспектива та сучасні виклики»** простежено історичну еволюцію ставлення адвентистів до військового обов'язку, починаючи з витоків Церкви. Показано, як відмова від участі в бойових діях, заснована на доктринальних принципах, трансформувалася у готовність до альтернативної, некомбатантської служби (медичні госпіталі, волонтерство). Висвітлено виклики, з якими стикалися адвентисти в Російській імперії та СРСР через свою ненасильницьку позицію. Особливу увагу приділено періоду незалежної України, проаналізовано як інститут альтернативної служби дозволив адвентистам реалізувати свої переконання. Доведено, що з 2014 року, в умовах збройного конфлікту, відбувається стрімкий розвиток патріотичної позиції, що реалізується через систематичну волонтерську та медико-психологічну допомогу, терпимість до тих адвентистів, які служать в армії, що свідчить про адаптацію доктрини до нових реалій.

У підрозділі 3.4 **«Реакції українських адвентистів на Євромайдан та Революцію гідності як прояв громадянської свідомості»** проаналізовано реакцію ЦАСД на ключові суспільно-політичні події, яка стала переломним моментом у виявленні громадянської свідомості адвентистів. Висвітлено, як спільність між адвентистським віровченням (повага до людської гідності) та цінностями Майдану дозволила окремим вірянам активно долучитися до протестів, надаючи матеріальну та медичну допомогу (через «АДРА Україна» та клініку «Ангелія»). Показано, що офіційні заяви керівництва УУК ЦАСД, хоч і зберігали принцип аполітичності,

засуджували насильство та закликали до мирного вирішення конфлікту, а після 2014 року – до припинення російської агресії. Це свідчить про формування активної патріотичної позиції українських адвентистів та їхню готовність захищати суверенітет своєї країни, що є важливою трансформацією в їхній ідентичності.

Четвертий розділ «Розбудова харитативної діяльності українських адвентистів: від благодійності до стратегічного соціального служіння» присвячений комплексному аналізу розвитку харитативного служіння ЦАСД в Україні.

У підрозділі 4.1 **«Засади та імплементація соціального вчення Церкви адвентистів сьомого дня в Україні»** перш за все проаналізовані теоретичні принципи соціального вчення ЦАСД, заснованого на біблійних принципах служіння ближньому та відповідальності за добробут суспільства. Доведено, що, попри есхатологічну спрямованість віровчення, адвентисти активно працюють над поліпшенням умов життя оточуючих. Показано, як це вчення імплементується через освітні (Український гуманітарний інститут, Львівський теологічний інститут, приватні школи), медичні (санаторії, клініка «Ангелія») та благодійні ініціативи («АДРА Україна»). Акцент зроблено на волонтерських програмах як невіддільній частині віри, що спрямовані на допомогу вразливим групам населення.

У підрозділі 4.2 **«Внесок АДРА в розвиток благодійної діяльності: масштабування та інституціоналізація допомоги»** досліджено ключову роль благодійної організації «АДРА Україна» в інституціоналізації та масштабуванні харитативної діяльності ЦАСД. Простежено її історичний розвиток від перших соціальних ініціатив у США до створення міжнародного агентства та його функціонування в Україні з 1993 року. Проаналізовано основні напрями роботи АДРА (гуманітарна допомога, підтримка дітей-сиріт, медичні програми) та підкреслено її здатність реагувати на кризові ситуації, особливо в умовах воєнного стану. Показано, як «АДРА Україна» завдяки міжнародній підтримці реалізувала сотні благодійних проєктів, що стало вагомим внеском у розвиток соціальної підтримки в Україні.

У підрозділі 4.3 **«Діяльність АДРА на Сході України як відповідь на гуманітарну кризу»** досліджено активізацію діяльності «АДРА Україна» на сході країни з початком збройного конфлікту у 2014 році. Висвітлено масштабні гуманітарні програми, такі як ініціатива «Східний янгол», що включала постачання продовольства, транспортну допомогу, психологічну підтримку та відбудову. Доведено, що діяльність «АДРА Україна» стала критично важливою у прифронтових зонах, демонструючи адаптивність та ефективність організації в умовах війни. Наголошено, що, попри внутрішні дискусії щодо поєднання гуманітарної місії з проповідницькою діяльністю, «АДРА Україна» залишається незалежною благодійною структурою, що співпрацює з іншими міжнародними та релігійними організаціями, і є яскравим прикладом соціальної відповідальності протестантської спільноти.

П'ятий розділ «Трансформація образу Церкви АСД у релігійному соціумі та ЗМІ України» присвячений аналізу складного процесу трансформації сприйняття ЦАСД в українському суспільстві та медійному просторі, виявляючи

перехід від усталених стереотипів до поступового визнання як активного соціального гравця.

У підрозділі 5.1 **«Імідж Церкви адвентистів сьомого дня в засобах масової інформації України»** розкривається формування медійного образу ЦАСД в Україні та виявляється його неоднорідність. Показано, як завдяки активній соціальній діяльності (благодійність, здоровий спосіб життя) адвентисти зуміли сформувати позитивний зовнішній імідж. Водночас аналізується вплив пережитків пострадянського минулого (використання термінів «секта», «штунди»), що створює спотворене уявлення. Зроблено висновок про поступове розширення комунікаційних стратегій ЦАСД для формування більш відкритого та впізнаваного образу, а також балансу у висвітленні діяльності Церкви як з боку релігійних, так і світських медіа.

У підрозділі 5.2 **«Моніторинг ставлення православних церков до адвентистів сьомого дня в Україні: від антагонізму до діалогу»** досліджено динаміку ставлення православних церков (зокрема УПЦ та ПЦУ) до ЦАСД. Виявлено, що традиційно існував антагонізм, який виявлявся у термінології («секта») та сприйнятті адвентизму як «іноземного елемента» або «єретичного вчення». Проте, наголошується на поступових змінах у цьому ставленні, зокрема, визнанні деякими православними авторами позитивних аспектів адвентизму (наприклад, принципів здорового способу життя). Це свідчить про тенденцію до зменшення упередженості та потенціал для міжконфесійного діалогу, хоча певні стереотипи ще зберігаються.

У підрозділі 5.3 **«Відносини основних протестантських конфесій України»** аналізуються взаємини ЦАСД з іншими ключовими протестантськими конфесіями (євангельські християни-баптисти, християни віри євангельської – п'ятидесятники). Доведено, що, незважаючи на доктринальні відмінності (наприклад, щодо концепції Небесного святилища або святкування суботи), ці церкви активно взаємодіють у соціальних проєктах та міжконфесійних організаціях. Особливо ця співпраця активізувалася під час святкування 500-річчя Реформації у 2017 році. Це вказує на конструктивний характер відносин та дотримання спільних християнських морально-етичних цінностей, що сприяє інтеграції ЦАСД у ширший протестантський ландшафт України.

У підрозділі 5.4 **«Відгуки Свідків Єгови, колишніх адвентистів та адвентистів-реформістів про Церкву АСД»** розглянуто специфічні аспекти сприйняття ЦАСД з боку груп, які мають історичні або ідейні зв'язки з адвентизмом, але є його конкурентами або опонентами. Показано, що Свідки Єгови та адвентисти-реформісти (які відкололися від ЦАСД) формують переважно негативний імідж офіційної Церкви, використовуючи різні джерела. Наголошено, що світські медіа часто не розрізняють ці групи, що призводить до спотворення образу ЦАСД. Визнано, що свідчення колишніх адвентистів також можуть бути упередженими та потребують критичного аналізу. Це підкреслює складність формування об'єктивного сприйняття ЦАСД в суспільстві.

Шостий розділ «Інтеграція Церкви Адвентистів Сьомого Дня в соціальне життя України: освіта, оздоровлення та сімейні цінності» висвітлює ключові

напрями соціальної взаємодії ЦАСД в Україні, акцентуючи увагу на її ролі у розвитку освіти, охорони здоров'я та збереженні сімейних цінностей, що сприяє глибшій інтеграції Церкви в суспільне життя.

У підрозділі 6.1. **«Адвентистські мас-медіа як засіб соціальної комунікації»** перш за все виявлено, що основною метою таких ЗМІ є не лише євангелізація та місіологія, а й духовно-просвітницькі програми, присвячені питанням медицини, здоров'я, сім'ї та дітей. Показано, як ЦАСД адаптувалася до сучасних викликів, освоївши нові форми онлайн-комунікації (трансляції, інтерактивні ресурси), що значно розширило її присутність у медійному просторі та дозволило ефективніше взаємодіяти з суспільством, особливо в умовах пандемії та війни.

У підрозділі 6.2. **«Соціально-оздоровча діяльність Церкви Адвентистів Сьомого Дня»** перш за все простежено еволюцію від короткострокових оздоровчих програм та виставок до створення повноцінних медичних установ (санаторії, клініка «Ангелія»), що працюють за сучасними стандартами. На основі інтерв'ю з керівниками закладів доведено, що ця діяльність не лише сприяє фізичному оздоровленню, а й формує толерантне ставлення до адвентистської спільноти з боку представників інших конфесій. Це свідчить про ефективну практичну імплементацію християнських етичних принципів та зростаючий вплив ЦАСД на сферу охорони здоров'я.

У підрозділі 6.3. **«Освітня активність українських адвентистів»** проаналізовано розвиток освітньої системи Церкви АСД в Україні, яка є одним із найрозвиненіших напрямів її діяльності. Досліджено розвиток заснуваних адвентистами власних загальноосвітніх та вищих навчальних закладів (Український гуманітарний інститут, Український адвентистський теологічний інститут), де втілюється принцип синтезу виховання та навчання. Наголошено на важливості відкритості та конструктивних стосунків з суспільством, а також на прагненні культивувати високі моральні та духовні цінності. Це демонструє, що освітня діяльність ЦАСД не обмежується лише релігійною сферою, а спрямована на виховання відповідальних громадян.

У підрозділі 6.4 **«Пропаганда християнських сімейних цінностей в українському суспільстві адвентистами сьомого дня»** доведено, що ЦАСД є активним захисником традиційних сімейних цінностей в українському суспільстві. Проаналізовано використання церковних ЗМІ для поширення біблійних принципів сім'ї, організацію сімейних вечорів та таборів, а також впровадження обов'язкового дошлюбного консультування. Особливу увагу приділено участі адвентистів у суспільних акціях на підтримку традиційної моделі сім'ї. Це свідчить про активну громадянську позицію ЦАСД у питаннях морально-етичного розвитку суспільства та її прагнення до інтеграції християнських цінностей у публічний простір.

Сьомий розділ «Сфери вияву ідентичності українських адвентистів: між традицією та адаптацією» систематизує багатовимірні прояви ідентичності українських адвентистів, показуючи, як вона формується на перетині конфесійної традиції та інноваційних адаптацій до сучасних соціокультурних викликів незалежної України.

У підрозділі 7.1 **«Особливості внутрішньої структури Церкви АСД»**

здійснено аналіз багаторівневої організаційної структури ЦАСД в Україні, яка забезпечує як вертикальний зв'язок, так і автономію на місцевому рівні. Ключовим аспектом є зростання ролі мирян у церковному управлінні, освітньо-просвітницькій діяльності та соціальному служінні. Показано, що у пострадянський період миряни дедалі активніше беруть участь у місіонерських ініціативах, медіапроєктах та міжконфесійному діалозі. Це свідчить про поступовий перехід до більш децентралізованої моделі управління та зростання інституційної зрілості українського адвентизму, що є важливою трансформацією внутрішньої ідентичності.

У підрозділі 7.2. **«Фінансовий менеджмент Церкви АСД»** здійснено систематичний аналіз економічної стратегії ЦАСД, що ґрунтується на біблійних принципах доброчинності. Показано, як традиційні механізми (десятина, пожертвування) доповнюються новітніми підходами в умовах цифровізації: онлайн-платформи, електронна звітність, прозорі благодійні проєкти та соціальне інвестування. Така еволюція фінансового менеджменту свідчить про адаптивність Церкви до вимог часу, збереження ціннісного ядра при модернізації фінансових інструментів та посилення її соціальної ролі як відповідального фінансового суб'єкта.

У підрозділі 7.3 **«Внутрішній конфлікт цінностей українських адвентистів: між земним успіхом і вічними пріоритетами»** представлено результати соціологічного дослідження, що виявило глибокий ціннісний конфлікт у свідомості українських адвентистів між прагненням до особистого успіху та зосередженням на духовних цінностях. Проаналізовано вікові відмінності у системі пріоритетів та показано, що досягнення матеріального добробуту часто веде до переорієнтації на нематеріальні цінності. Це свідчить про багатогранність і динамічну природу ідентичності українських адвентистів, яка перебуває у стані постійної рефлексії та адаптації до сучасного світу.

У підрозділі 7.4 **«Реакція адвентистів сьомого дня на теологічні виклики в Україні»** досліджено способи реагування ЦАСД на складні суспільні та богословські виклики (гендер, війна, екологія, COVID-19). Показано, як Церква продукує власні богословські наративи через пасторські звернення, публікації та медіаплатформи, надаючи морально обґрунтовані орієнтири. Особливу увагу приділено внутрішнім дебатам щодо адаптації богословської мови до сучасного соціального контексту у викладацькій діяльності та міжконфесійних дискусіях. Це демонструє прагнення Церкви зберегти вірність основам віровчення, водночас активно відповідаючи на світоглядні виклики доби.

У підрозділі 7.5 **«Напрями прояву ідентичності українських адвентистів періоду незалежності України: від закритості до соціальної активності»** систематизуються ключові прояви ідентичності українських адвентистів у публічній та внутрішньоцерковній сферах. Доведено, що це соціальне служіння, освітня діяльність, активна участь у публічному просторі через ЗМІ та інтеграція в міжконфесійний діалог (зокрема, через ВРЦіРО). Усе це формує позитивний імідж адвентистів як соціально відповідальної релігійної меншини. Цей аналіз підтверджує поступову інтеграцію адвентистської громади в український релігійний

ландшафт, розширення її присутності у суспільстві, збереження конфесійної самобутності при відкритості до співпраці, що є ключовим наративом у формуванні їхньої ідентичності.

Восьмий розділ «Трансформаційні процеси в Церкві АСД після 24 лютого 2022 року» розкриває найбільш значущі та динамічні трансформації в ЦАСД, спричинені повномасштабним вторгненням. Він демонструє, як Церква адаптувалася до нових реалій, змінюючи підходи до служіння, комунікації та гуманітарної допомоги.

У підрозділі 8.1 **«Роль політичної теології в критичних ситуаціях для Церкви АСД»** виявлено критичну проблему – відсутність розробленої політичної теології в середовищі ЦАСД, що сприяло глибоким розбіжностям між українськими та російськими адвентистами після 2014 року щодо інтерпретації політичних подій та війни. Показано, як українські адвентисти зайняли чітку патріотичну позицію, засуджуючи агресію, тоді як російські намагалися обґрунтувати підтримку політики Кремля. Це спричинило релігійно-політичну кризу та, як наслідок, вихід ЦАСД в Україні зі складу Євро-Азіатського дивізіону на початку 2022 року та входження до Генеральної конференції, що є фундаментальною трансформацією у структурі та самоідентифікації української ЦАСД.

У підрозділі 8.2 **«Дискусія щодо проходження альтернативної та військової служби українськими адвентистами в умовах війни»** доведено, що війна загострила проблему реалізації права адвентистів на альтернативну службу в умовах загальної мобілізації. Незважаючи на конституційні гарантії, відсутність чіткої процедури призводить до випадків, які можуть бути оцінені як переслідування вірян з радикально пацифістичним світоглядом. Запропоновано можливі варіанти вирішення, зокрема залучення волонтерського та місіонерського потенціалу Церкви АСД до небойових форм громадянського обов'язку (гуманітарна допомога), що дозволить вірянам реалізувати свої релігійні переконання, залишаючись патріотами своєї країни. Це підкреслює потребу в адаптації законодавства до реалій воєнного часу та нових форм служіння.

У підрозділі 8.3 **«Взаємодія «АДРА Україна» з вірянами Церкви АСД в умовах повномасштабного вторгнення»** розкривається суттєва трансформація у взаєминах між «АДРА Україна» та ЦАСД після 2022 року. Доведено, що, попри попереднє дистанціювання «АДРА Україна» від проповідницької діяльності Церкви з метою збереження нейтральності гуманітарної місії, повномасштабне вторгнення усунуло ці дискусії. ЦАСД почала активно надавати свої приміщення для організації допомоги, що сприяло ефективнішому здійсненню гуманітарної місії. Ця синергія дозволила швидше організовувати та масштабувати допомогу завдяки розгалуженій мережі церковних приміщень, що є яскравим прикладом адаптації до нових викликів та посилення єдності в служінні.

У підрозділі 8.4 **«Трансформація методів роботи АДРА внаслідок російсько-української війни»** доведено, що методи роботи «АДРА Україна» значно трансформувалися після початку війни, орієнтуючись на оперативне реагування та зростаючі гуманітарні потреби. Показано, як організація стала більш гнучкою, швидко адаптуючи проекти (масштабна евакуація, медична допомога,

відновлення). Завдяки співпраці з міжнародними партнерами («German Humanitarian Assistance», ВПП ООН) розширено спектр допомоги. Наголошено, що «АДРА Україна» надає не лише матеріальну, а й психологічну та духовну підтримку, що є важливою частиною гуманітарної діяльності в умовах війни. Це свідчить про інноваційність та ефективність реагування ЦАСД на гуманітарну кризу.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження системно розкриває історичний характер, напрям і динаміку трансформаційних процесів у Церкві Адвентистів Сьомого Дня (ЦАСД) в суспільно-культурному розвитку суверенної України (1991-2024 роки), з особливим акцентом на період після 24 лютого 2022 року. Виявлено, що ЦАСД пройшла шлях від маловідомої конфесії до активного та відповідального гравця громадянського суспільства, значно змінивши свій імідж та внутрішню ідентичність.

1. Встановлено особливості комплексної трансформації ідентичності вірян Церкви адвентистів сьомого дня в Україні у контексті історичних змін, національного самоствердження та соціокультурних викликів, пов'язаних з війною. Здійснено системний аналіз того, як адвентисти в Україні зуміли переосмислити свою роль у суспільстві, вийшовши за межі пострадянської моделі розвитку та сформувавши автономну, національно орієнтовану конфесійну ідентичність. Детально представлено процес руйнування стосунків із російським релігійним простором та простежено глибокий символічний і організаційний розрив Церкви адвентистів сьомого дня в Україні з російськими співвітчизниками. Вихід УУК ЦАСД з Євро-Азійського дивізіону та його безпосереднє підпорядкування Генеральній конференції є не лише адміністративним актом, а й свідченням ціннісного відмежування та формування окремої української адвентистської ідентичності. Обґрунтовано появу нового самовизначення – «український адвентист», що поєднує християнську віру з громадянською відповідальністю та європейською системою цінностей. Ця нова ідентичність була закріплена не лише декларативно, а через практичну реалізацію в богослужінні, освіті, медіа та соціальній роботі українських адвентистів.

2. Досліджено розвиток автономної інфраструктури та богословської думки Церкви АСД в Україні, і показано, що українські адвентисти вибудували власну систему освіти, комплекс мас-медіа та наукову діяльність, які повністю незалежні від російського релігійного впливу. Створення духовних семінарій, публікацій, радіо- та телепроектів сприяло утвердженню адвентизму як невід'ємної частини українського релігійного і культурного простору, особливо через діяльність офіційного медіа ресурсу ТК «Надія». Показано етапи українізації адвентистських богослужінь і релігійної літератури через діяльність видавництва «Джерело життя». Зміни на користь української мови в богослужінні, гімнографії, проповіді та виданні Біблії засвідчують нову національну орієнтацію Церкви АСД в Україні. У дослідженні акцентовано, що мова стала засобом конфесійної та громадянської самоідентифікації. Громадянська активність стала виявом «адвентистського» патріотизму через реалізацію соціальних та гуманітарних проєктів. Ця активність демонструє відкритість до співпраці з державними інституціями та суспільством.

Волонтерська допомога, капеланське служіння, підтримка військових і постраждалих – усе це стало органічною частиною адвентистської місії в умовах національної кризи. Війна стимулювала Церкву АСД до богословського переосмислення тем миру, справедливості, держави, захисту життя та особистої відповідальності. Це відкриває нові перспективи для розвитку вчення Церкви у відповідь на сучасні етичні та суспільні виклики.

3. Запропоновано цілісну богословську модель соціальної активності, що спирається на внутрішні механізми адвентистського віровчення. Вона базується на сучасному тлумаченні концепту «великої боротьби» і на холістичній антропології, які виступають ключовими чинниками все більшої відкритості Церкви АСД до суспільного діалогу та трансформації її соціальної діяльності в Україні. Встановлено, що теологічний наратив «великої боротьби» виконує не лише есхатологічну, а й структурно-організуючу функцію, дозволяючи Церкві балансувати між збереженням конфесійної ідентичності та адаптацією до сучасних соціально-політичних викликів.

4. Доведено, що холістична антропологія адвентизму, яка ґрунтується на цілісному баченні людини дух (розум), душа (емоції), тіло (фізичні потреби), є не лише доктринальним постулатом, а й практичним підґрунтям для формування моделі цілісності у соціальному вченні Церкви. Це дало змогу розвивати соціальну діяльність Церкви як інтегративну практику, що виходить за межі традиційного спіритуального підходу й набуває багатовимірного характеру служіння. Такий підхід дозволяє систематизувати різні напрями роботи Церкви – освіту, медицину, благодійність, і продемонструвати їхню єдність у межах послідовної богословської логіки.

5. Встановлено механізми взаємодії організацій Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні (зокрема конференцій, уніону та інших структур) із державними органами на різних рівнях – місцевому, регіональному, національному, а також із представниками виконавчої влади, правоохоронних та військових структур. В умовах пострадянської України Церква АСД зіткнулася з необхідністю пристосування своєї діяльності до нових правових та нормативних вимог, пов'язаних із державним регулюванням діяльності релігійних організацій. Встановлено, що в умовах демократизації та зміцнення правових інститутів Церква АСД поступово перейшла від переважно пасивної моделі співіснування з державою (характерної для 1990-х рр.) до активної участі у суспільно-державному діалозі.

Особливо яскраво механізми взаємодії виявилися в період повномасштабної війни після 2022 року, коли адвентистські організації – через Адвентистське агентство допомоги та розвитку (ADRA Ukraine), а також місцеві громади – тісно координували свої дії з обласними військовими адміністраціями (ОБА), органами соціального захисту та силовими структурами при евакуації населення та постачанні гуманітарної допомоги.

Досліджено взаємодію «Церква АСД – державні органи» для вирішення внутрішніх питань церкви (ЗНО/НМТ і ЄВІ по суботам, військова та альтернативна служба тощо) та в складі ВРЦіРО, РЄПЦУ та інших міжконфесійних організацій (офіційні звернення церков, вирішення спільних питань тощо) в період з 1991 до

2024 року. Встановлено, що ці зв'язки сприяли адаптації Церкви АСД до вимог сучасного законодавства, а також що Церква АСД стала частиною процесів відновлення національної ідентичності та захисту релігійної свободи в Україні. Відбувається постійна адаптація до законодавчих змін, серед іншого – оформлення ліцензій на діяльність духовних семінарій та відповідність професорсько-викладацького складу ліцензійним вимогам Міністерства освіти та науки України, акредитація освітніх програм НАЗЯВО тощо.

6. Продемонстровано, як Церква АСД, поряд з іншими конфесіями, сприяла відновленню та зміцненню української національної ідентичності, серед іншого – через освіту та виховання громадянської відповідальності серед віруючих (участь в подіях Євромайдану та Революції гідності), відданість цінностям національної єдності та громадянського світу (підтримка Церквою АСД постраждалих на Сході України, участь у святкуванні 500-річчя Реформації та Днів подяки, національних молитовних сніданках тощо). Збільшилася кількість публікацій та проповідей, спрямованих на розвиток патріотизму, поваги до національної історії та культури, а також зміцнення ролі релігійної свободи у контексті сучасних політичних змін. Зросла участь у громадських та культурних проектах, які сприяли усвідомленню релігійної свободи як основної цінності для країни, особливо у період після 2014 року, коли адвентисти, як і більшість українців, активно займалися пошуком своєї сучасної ідентичності в умовах зовнішнього тиску та внутрішнього реформування.

Зафіксовано розширення форм взаємодії з державою у питаннях, що виходять за рамки традиційної місіонерської та благодійної діяльності. Зокрема, констатовано систематичну участь у громадських ініціативах захисту релігійної свободи, капеланському служінні, допомозі внутрішньо переміщеним особам, що свідчить про фактичний перегляд колишньої моделі «дистанційного служіння». Показано вплив геополітичного чинника, зокрема агресії РФ та зростання національної самосвідомості, на трансформацію богословських та ідейних позицій Церкви АСД в Україні, включаючи відмову від колишньої лояльності до євразійського світу, а саме вихід із спільної адміністративної структури у квітні 2022 р., а також вплив на формування ідентичності українського адвентизму як самостійної гілки у глобальній адвентистській спільноті. Висвітлено аспект духовної солідарності адвентистів з народом України, що страждає, при збереженні ними інтернаціоналістської есхатології (зокрема адвентисти ідентифікували себе в першу чергу як громадяни небесного царства і як члени всесвітньої спільноти). Доведено, що в умовах війни Росії проти України цей аспект в Церкві АСД трансформувався та змістився, а саме посилювалася солідарність із страждаючою нацією, загострилося відчуття громадянського обов'язку і зміцнилася ідентифікація адвентистів як громадян України.

7. Виявлено низку концептуальних змін у ставленні Церкви адвентистів сьомого дня до політичних процесів у суверенній Україні, особливо в контексті ключових суспільно-політичних трансформацій. Під час Помаранчевої революції 2004 року мало місце пасивне ставлення Церкви АСД; Євромайдану та Революції гідності – залучення Церкви АСД на рівні гуманітарної та медичної допомоги та індивідуальна участь вірян в подіях 2013-2014 років; повномасштабної війни з

Росією – волонтерська, гуманітарна, допомога ВПО, медична допомога, служба багатьох вірян в ЗСУ тощо. Також значні трансформації відбувалися в офіційній риториці та практиці Церкви щодо політичної нейтральності. Якщо у 1990–2000-х роках церковні документи послідовно підкреслювали принцип позаполітичності як форму вірності богословській позиції «відокремленості від світу», то після 2013 року почалося поступове переосмислення поняття «громадянської відповідальності» віруючих. Аналіз пасторських та публічних заяв, публікацій в офіційних виданнях та відеозвернень церковних лідерів після 2014 року демонструє зміщення акцентів, а саме перехід від формату відмови від будь-якої політичної залученості до усвідомлення важливості духовно-моральної позиції в умовах політичних трансформацій, які відбулися протягом останніх 10 років. Це особливо виявилось у реакції на події 2022 року, коли риторика Церкви набула вираженої гуманітарної і патріотичної спрямованості.

У цілому, ставлення Церкви АСД до політичних процесів в Україні зазнало концептуальної еволюції – від суворої позаполітичності до диференційованої громадянської позиції, в якій поєднуються принципи віри, моральної відповідальності та гуманітарного служіння в умовах екзистенційної боротьби, історичного та політичного утвердження України як держави на міжнародній арені.

8. Досліджено історію діяльності адвентизму в Україні у її суспільно-культурному вимірі, що дозволило розкрити характер служіння Церкві АСД у різних соціокультурних та політичних умовах країни. Проведено аналіз історичних етапів функціонування Церкви АСД у контексті трансформації українського суспільства – від пострадянського періоду до сучасних умов демократії, глобалізації та збройного конфлікту. Встановлено, що Церква адаптувала форми служіння залежно від суспільно-політичного контексту: у 1990-х роках акцент робився на місіонерську та освітню діяльність, у 2000-х – на інституційне зміцнення та діалог з державою, а з 2014 року, особливо після 2022 року, – на психологічну підтримку, гуманітарне служіння, капеланське служіння та суспільну солідарність в умовах війни. Виявлено особливості регіонального служіння, включаючи роботу у сільській місцевості, у східних та південних областях, що постраждали від бойових дій. Відзначено роль адвентистських спільнот у формуванні локальних ініціатив у сфері охорони здоров'я, освіти, підтримки сімей та вразливих груп населення. Особливу увагу приділено інкультурації адвентистського вчення – адаптації богослужінь, просвітницьких програм, молодіжних заходів до українського контексту (мовного, символічного, морального). Аналіз свідчить про високий рівень гнучкості та суспільної залученості адвентистської громади, а також про її прагнення зберегти ідентичність, не випадаючи із загального культурного поля країни.

9. Доведено, що українські адвентисти зуміли сформуванати власну громадянську позицію через співпадіння цінностей Майдану з загально християнськими (жертвовність, правда, справедливість, любов до країни, демократичне суспільство, релігійна свобода тощо). Доведено, що адвентисти розділили розуміння того, що боротьба українського народу, курс на демократизацію та євроінтеграцію, включаючи переконання щодо відновлення справедливості, є Божим промислом для України.

Встановлено, що відбулася зміна парадигми стосунків «церква – суспільство – держава» через долученість адвентистів до захисту цінності людської гідності зі сторони українського суспільства, що є важливою складовою у діяльності Церкви АСД. Встановлено, що українським адвентистам імпонувало, що Церкви утримували учасників Майдану від радикалізації та насильницьких дій. Було виявлено, що в середовищі українських адвентистів не було єдності щодо Майдану: поряд із симпатиками були й ті, хто виступав проти ідеї протесту. Пастори загалом закликали дотримуватися позиції позаполітичності. Дискусії точилися навколо питань, що насправді відбувається в країні, на чиєму боці істина, чи варто когось підтримувати. Активна участь адвентистів в подіях Майдану всебічно представлена у дослідженні, але констатовано, що вона не носила масового характеру.

10. Здійснено системний аналіз змін щодо ставлення вірян Церкви адвентистів сьомого дня до питань військової та альтернативної (невійськової) служби в умовах політичних трансформацій та збройного конфлікту (2013–2024 рр.). На основі інтерв'ю, публічних заяв церковних структур, нормативно-правових документів та соціологічних опитувань встановлені такі факти та тенденції. Період до 2014 року характеризувався зростанням запитів на альтернативну службу, викликаним початком збройного конфлікту на Донбасі та анексією Криму. Серед адвентистської молоді спостерігалася настороженість до будь-яких форм військової мобілізації, особливо з урахуванням традиційно пацифістської позиції Церкви. З 2014 до 2021 рік відбувалося поступове формування гнучкої етичної позиції, за якої Церква офіційно продовжувала підтримувати право на альтернативну службу, але водночас визнавала право індивідуального вибору у разі мобілізації, особливо щодо служби у частинах, не пов'язаних із застосуванням зброї (медичні, тилові підрозділи, волонтерська допомога тощо). Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року зафіксовано якісні зміни у церковному сприйнятті військової служби як форми захисту життя, свободи та справедливості на засадах допустимих віровченням Церкви. З іншого боку доведено, що виникла моральна дилема та гостра дискусія серед адвентистів, а саме чи можлива повноцінна служба в ЗСУ і водночас дотримання віровчення Церкви АСД.

Підтверджено, що окремі адвентисти добровільно вступали до лав ЗСУ, вважаючи це виконанням громадянського та духовного обов'язку. У той самий час, значна частина вірних продовжує дотримуватися некомбатант позиції і вимагає права на альтернативну службу навіть в умовах воєнного стану. Дослідження виявило моральну поляризацію всередині адвентистських громад, коли одні засуджують участь у бойових діях (як порушення заповідей), інші підтримують необхідність опору агресору. Доведено, що церковне керівництво у своїх заявах прагне зберігати нейтралітет і повагу до совісті кожного віруючого, наголошуючи на необхідності миру, але визнаючи реальність оборонної війни. Аналіз юридичних кейсів та звернень до державних органів виявив проблеми з реалізацією права на альтернативну службу в умовах мобілізації, що спричиняє правову та духовну дезорієнтацію членів адвентистських громад.

11. Досліджено трансформацію способів реалізації соціальної доктрини Церкви АСД у контексті її взаємодії з українським суспільством та державними

інституціями у період з 1991 по 2024 роки. Особливу увагу приділено адаптації ідеологічних та богословських настанов Церкви до реалій демократичного суспільства, громадянського конфлікту, воєнних дій та процесів глобалізації. На основі архівних та емпіричних матеріалів, серед іншого – інтерв'ю з керівниками УУК ЦАСД, протоколами засідань, програмами конференцій, пасторськими посланнями, – встановлені ключові віхи адаптації соціальної позиції Церкви: 1990–2000 роки – орієнтація на побудову інститутів, медичних, санаторних, освітніх закладів та церковної інфраструктури, ключовий акцент на нейтральності та дистанційності від політики; 2000–2014 рр. – посилення уваги до питань освіти, охорони здоров'я, благодійності; розширення взаємодії з органами місцевої влади у соціальній сфері; 2014–2024 рр. – трансформація ставлення до громадянської активності та служіння в армії, розвиток капеланського служіння, формування патріотичної риторики при збереженні акценту на дотриманні принципів ненасильства.

Доведено, що прийняття адвентистами українських суспільних цінностей таких як справедливість, правда, захист людської гідності, захист інтересів народу тощо відбувається у співвіднесенні із положеннями «Основ соціального вчення» Церкви адвентистів сьомого дня. Виявлено зміни у богословському розумінні соціальної відповідальності адвентистів. Якщо в адвентистській традиції 1990-х років переважав підхід до соціальної місії як індивідуальної етики, то після 2000-х років Церква офіційно оформила соціальну доктрину, якої почала дотримуватися, беручи участь у спільних міжконфесійних заходах та соціальних проєктах. Доведено, що цей процес сприяв активізації участі Церкви у гуманітарних ініціативах, волонтерських проєктах, допомоги біженцям, у тому числі у партнерстві з державними та міжнародними організаціями. Виявлено конкретні механізми взаємної адаптації суспільства та Церкви до ініціатив один одного (наприклад проєкти «Країна здоров'я», «Слідопити», «Рука допомоги» тощо). Показано, що при створенні офіційних церковних документів були враховані поточні потреби суспільства, формувалися навчальні курси для пасторів та рядових членів церкви, присвячені громадянській відповідальності, участі у міжконфесійних радах та робочих групах при органах влади (наприклад, Всеукраїнська Рада Церков та релігійних організацій). Доведено, що соціальне вчення Церкви АСД в Україні набуло контекстуального характеру, відобразивши як глобальні тренди адвентистського богослов'я, так і національні виклики – війну, політичну поляризацію та кризу довіри до інститутів. Таким чином, український досвід став унікальною моделлю інтеграції адвентистського соціального вчення до умов сучасної демократичної та кризової реальності.

Простежено трансформаційні процеси щодо реалізації доктринального вчення Церкви АСД через освітні, медичні, соціальні та філантропічні ініціативи в Україні. Проведено системний аналіз того, як богословські принципи адвентизму, особливо ідеї служіння, здорового способу життя, святості сім'ї та соціального обов'язку, реалізуються в конкретних інституційних форматах. Встановлено, що за умов незалежної України Церква АСД активно розвивала освітню мережу (зокрема, Український гуманітарний інститут), де навчання будується на базі християнських

світоглядних орієнтирів. У медичній сфері проаналізовано місію та діяльність адвентистських лікувальних закладів, спрямованих на популяризацію принципів здорового способу життя, профілактики та холістичного підходу в процесі лікування пацієнтів. Відображено зміни у пріоритетах та методах медико-місіонерського служіння, що були зумовлені кризами – пандемією COVID-19, війною та внутрішнім переміщенням населення. Виявлено приклади активного залучення віруючих до програм підтримки біженців, доставки медичної та гуманітарної допомоги, психологічної реабілітації та духовного супроводу. Зафіксовано практики інтеграції адвентистських уявлень про сім'ю, шлюб та виховання дітей у ширший суспільний контекст через семінари, консультаційні центри та церковні проєкти, що підтверджує їхню значущість для формування відповідальної громадянської та духовної свідомості.

Доведено, що Церква АСД в умовах воєнної нестабільності й морального релятивізму виступає не лише релігійною, а й культурно-ціннісною силою, яка сприяє формуванню християнського світогляду громадян через участь у міжконфесійних акціях, просвітницьких форумах, масових заходах на захист сім'ї, а також через підтримку суспільних ініціатив, орієнтованих на збереження моральних засад.

12. Досліджено зміст освітньої моделі Церкви адвентистів сьомого дня в Україні в контексті постмодерних трансформацій, зростаючої секуляризації, воєнної агресії та кризи довіри до суспільних інституцій. Виявлено особливості взаємодії релігійного та світського компонентів у системі освіти, що функціонує під егідою Церкви. Досліджено чинну адвентистську освітню інфраструктуру в Україні як цілісний цикл освіти – від дошкільної до вищої: це більше 20 дошкільних закладів, 25 загальноосвітніх шкіл, 3 духовні семінарії (у Львові, Чернівцях та Бучі), та визнаний державою ПВНЗ «Український гуманітарний інститут». Описано та інтерпретовано функціонування духовного навчального компоненту в освітньому процесі, включно з такими дисциплінами, як християнське лідерство, духовне становлення фахівця, етика сімейних відносин тощо. Здійснено критичний аналіз конфлікту між постмодерною недовірою молоді до систем вірувань та моралі – й традиційним релігійним підходом до формування світогляду. Осмислено проблему легітимності релігійного навчального процесу в межах офіційної світської освітньої парадигми, особливо з огляду на впровадження Закону України «Про вищу освіту» (2014 рік) та постанову Кабміну щодо визнання дипломів духовних навчальних закладів. Уточнено і конкретизовано внутрішню напругу між освітньою місією Церкви і соціальною відповідальністю у часи війни. Виявлено, що через військові дії та економічну нестабільність Церква була вимушена обмежувати інвестиції в освітню сферу на користь допомоги постраждалим.

13. Досліджено медійний образ Церкви адвентистів сьомого дня в Україні, зокрема через призму впливу засобів масової інформації на формування суспільної думки щодо цієї релігійної конфесії. У дослідженні охарактеризовано різні типи медіа-ресурсів, зокрема світські мас-медіа, релігійні інформаційні платформи та адвентистські медіа, та визначено їх роль у створенні образу адвентистів в українському суспільстві. Зроблено висновок про наявність неоднозначних уявлень

про адвентистів, які формуються під впливом позитивних, нейтральних і негативних медійних конотацій. Визначено етапи процесу формування іміджу адвентистів через призму соціальних проєктів, які допомогли створити позитивний образ церкви як прихильників здорового способу життя та благодійників. Водночас досліджено вплив негативних стереотипів, таких як використання термінів «секта» та «штунди», що викликають у суспільстві асоціації з чимось чужорідним і загрозливим (тенденція до початку повномасштабної війни). Здійснено критичний аналіз різних підходів до формування іміджу адвентистів в медіа: позитивні образи створюються в релігійних медіа, тоді як світські ресурси схильні акцентувати на сенсаційності та релігійних відхиленнях. Відмічено позитивну роль зростаючої взаємодії адвентистів із представниками інших протестантських конфесій (баптистів, п'ятидесятників) і ставлення представників православної церкви, що має вплив на оновлення образу адвентистів у соціумі. У дослідженні також відзначено проблеми, пов'язані з розрізненням офіційного адвентизму від реформаційних груп, що вийшли з нього, і зберігають радикальніші погляди (Свідки Єгови, Адвентисти-реформісти). Загалом, виявлено структурні аспекти формування медійного образу Церкви адвентистів сьомого дня в процесі аналізу медійних стереотипів, а також у запропонованих рекомендаціях щодо необхідності балансу та об'єктивності у висвітленні релігійної діяльності Церкви АСД в українському медіапросторі.

14. Вперше в українському релігієзнавстві та соціології релігії досліджено комплексний кількісний та якісний аналіз життєвих орієнтацій, уявлень про успіх та самооцінок членів Церкви адвентистів сьомого дня в Україні з урахуванням вікових та соціально-економічних відмінностей. У 2020 році авторкою дисертації було проведено соціологічне опитування, у якому взяли участь 450 респондентів різних вікових категорій (від 20 до 60 років і більше), що дало змогу не лише визначити загальні тенденції, але й простежити вікові особливості ціннісних орієнтацій у середовищі українських адвентистів. Вперше у вітчизняній науці застосовано детальну шкалу оцінювання для фіксації рівня психологічних якостей та компетенцій, які визначають світське уявлення про успішність особистості. Анкета містила дві основні групи запитань, які охоплювали як психологічні характеристики успішної людини (уміння ставити й досягати цілей, послідовно виконувати життєві задачі, встановлювати ефективні соціальні контакти, керувати власним іміджем, самооцінка волі, незалежності, прагнення до заможності та задоволення життям), так і ключові компетенції самореалізації (вміння обирати мотивуючу мету, долати перешкоди, постійно навчатися, усвідомлювати власне призначення).

Результати дослідження вперше виявили чітку вікову динаміку ціннісних пріоритетів: молодь (20–35 років) відзначає найбільше значення уміння обирати мотивуючу мету, однак має найнижчий рівень усвідомлення власного призначення; у віковій категорії 36–45 років спостерігається певна стабільність оцінок, а найменше значення надається вибору мотивуючої мети; у старшій віковій групі (46–60 років) найнижче оцінено компетенцію досягнення поставлених цілей, що свідчить про переосмислення власних можливостей на фоні життєвого досвіду. Вперше проведено порівняльний аналіз системи цінностей серед середньостатистичних та економічно успішних адвентистів, який показав суттєві

відмінності у пріоритетах. Середньостатистичні члени Церкви віддають найвищу перевагу моральним якостям, професіоналізму, відповідальності та служінню Богу, тоді як економічно успішні респонденти ставлять на перше місце зразкову сім'ю. При цьому економічна успішність для останньої групи посідає лише восьме місце, що свідчить про переорієнтацію на нематеріальні цінності після досягнення стабільності.

Таким чином, дисертаційне дослідження вперше окреслило соціокультурний портрет сучасного українського адвентиста, виявило внутрішній конфлікт між матеріальними та духовними пріоритетами, а також простежило закономірності формування та трансформації ціннісних орієнтацій у різних вікових та соціальних групах. Отримані результати мають важливе теоретичне значення для богослов'я, релігієзнавства і соціології релігії, а також практичну цінність для пасторського консультування, релігійної освіти та соціального служіння Церкви адвентистів сьомого дня в Україні.

15. Виявлено низку важливих змін у соціальній та гуманітарній діяльності Церкви адвентистів сьомого дня в Україні у період повномасштабної війни, починаючи з 2022 року. Встановлено, що відбулися якісні зрушення у пріоритетах та формах служіння Церкви АСД у сферах благодійності, медицини та освіти. Особливо значущим став розвиток напрямів швидкої гуманітарної допомоги, соціальної адаптації та підтримки внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що раніше не було централізованою частиною церковної місії. Зафіксовано значне розширення регіональної інфраструктури ADRA, зокрема створення нових оперативних штабів, мобільних груп та логістичних центрів у прифронтових та деокупованих зонах (наприклад, у Харківській, Херсонській, Донецькій, Луганській областях). Виявлено нові форми партнерства Церкви з державними та міжнародними структурами, що свідчить про зростаючий рівень інституційної інтеграції адвентистської гуманітарної ініціативи у загальний контекст громадянського суспільства та кризового управління. В освітній сфері Церква АСД ініціювала перехід до дистанційних та гібридних моделей навчання у власних навчальних закладах, включаючи ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», а також запровадила психоемоційну підтримку студентів та викладачів, які постраждали від війни. В галузі медицини зафіксовано волонтерську участь адвентистських лікарів та медпрацівників у роботі польових шпиталів, а також надання первинної медичної допомоги через мобільні клініки ADRA. Це свідчить про високий рівень мобілізації церковного людського ресурсу під час війни.

Вперше проаналізовано соціальні наслідки адвентистського волонтерства часів війни. Встановлено, що участь у благодійних ініціативах посилює внутрішньоцерковну солідарність, підвищує рівень довіри до Церкви у суспільстві та є ефективним інструментом євангельського свідчення в умовах моральної кризи.

Проаналізовано трансформаційні процеси, які відбулися в структурі, методах та масштабах гуманітарної активності «ADRA Ukraine», що відбулися після 24 лютого 2022 року. Найбільше значення має те, що виникли нові форми міжнародної співпраці, зокрема з такими партнерами, як Офіс ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

(UNHCR), Всесвітня продовольча програма (WFP), Дитячий фонд ООН (UNICEF), уряд Німеччини через програму «German Humanitarian Assistance», благодійний фонд Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів («Latter-day Saint Charities»), а також із національними структурами, такими як логістична компанія «Нова пошта» та мережа гіпермаркетів «Епіцентр К». Обґрунтовано, що попри суттєве розширення фінансування та проєктної діяльності, «ADRA Ukraine» зберегла сталі принципи надання допомоги: гнучкість, оперативність, комплексність (фізична, соціальна, духовна підтримка) та безкорисливість. Також виявлено, що організація продовжує гуманітарну присутність навіть у небезпечних зонах, включно з так званими «сірими зонами» та районами вздовж лінії фронту, забезпечуючи водопостачання, відновлення інфраструктури, соціальні та освітні ініціативи.

Висвітлено роль «ADRA Ukraine», як стійкого соціального інституту, що не лише здійснює гуманітарну допомогу, а й формує осередки психологічної підтримки, місця для творчого розвитку та духовного відновлення, що особливо актуально в умовах війни. Уперше описано практику попереднього навчання волонтерів, які проходять спеціальні тренінги з ознайомленням із гуманітарними принципами, що забезпечує якісну реалізацію програм. Доведено ефективність моделі взаємодії з місцевими органами влади на основі довіри, що дозволило «ADRA Ukraine» стати гнучким виконавцем як міжнародної гуманітарної політики, так і локальних соціальних ініціатив. За версією журналу Forbes «ADRA Ukraine» посіла 13-те місце серед ТОП-50 благодійних фондів України у 2024 році. Таким чином, у проведеному дослідженні підтверджено, що війна стала каталізатором для трансформації Адвентистського агентства допомоги та розвитку, надавши діяльності організації статус інституційно зрілого та оперативного реагування на масштабну кризу.

В цілому в дисертації проаналізовано трансформаційну динаміку Церкви адвентистів сьомого дня в Україні як складової ширших процесів десовєтизації, українізації та переосмислення ідентичності в контексті геополітичної агресії Росії. Системно проаналізовано процес виходу Церкви АСД з Євразійського дивізіону та її інтеграцію до структури Генеральної конференції як релігійної відповіді на цивілізаційний вибір України. Доведено, що на рівні інституційної ідентичності, мовної практики та громадянської позиції Церква АСД демонструє розрив із пострадянськими та проросійськими наративами, підтримуючи демократичні, проукраїнські цінності й практики. Особливу новизну становить з'ясування, що протест проти «руського мира» відбувається не лише на політичному чи військовому, а й на конфесійно-організаційному рівні, через переорієнтацію на євроатлантичну модель церковного устрою. Документовано перехід Церкви АСД в Україні від переважно російськомовного богослужіння до активного використання української мови. Це стосується проповідей, перекладу гімнів, духовної літератури й місіонерських курсів. Така мовна переорієнтація відображає не лише патріотичний імпульс, але й переосмислення ідентичності – від пострадянської до автентично української. Досліджено внутрішні трансформаційні процеси в ідентичності Церкви адвентистів сьомого дня в Україні в умовах суверенності. Встановлено, що організаційна структура Церкви АСД формується на принципах децентралізації

управління, що проявляється через делегування повноважень від центральних керівних органів до місцевих громад, при цьому забезпечуючи механізми підзвітності та контролю, що сприяє ефективності внутрішнього управління та збереженню єдності. Фактично підтверджено, що фінансовий менеджмент у Церкві АСД поєднує християнські етичні засади з практичними моделями господарювання, що відбиває особливу форму релігійної підприємницької діяльності, яка узгоджується з державними економічними реформами та викликами часу. На основі опрацювання архівних даних і інтерв'ю з ключовими фігурами Церкви АСД ідентифіковано пріоритет духовного служіння над економічною вигодою. Зокрема, глибокий теологічний аналіз виявив динамічність внутрішніх богословських дискусій у питаннях есхатології, ролі жінок у служінні та інтерпретації біблійних текстів, що демонструє відкритість Церкви АСД до модернізації в рамках збереження традиційних догматів. Особливо важливим є встановлення того, що церковна богослужбова практика, зокрема суботні зібрання, музичне оформлення та практика домашніх богослужінь, синтезує елементи старозавітної традиції з новозавітними поглядами, що створює унікальну релігійну культуру, нехарактерну для інших протестантських деномінацій в Україні.

Обґрунтовано, що український адвентизм, починаючи з Революції Гідності, демонструє стійкий рух до україноцентричної моделі розвитку. Цей процес радикально прискорився після 24 лютого 2022 року і має багатовимірний характер: від адміністративної децентралізації до ідеологічного розмежування, від мовної переорієнтації до посилення громадянської відповідальності. На цьому ґрунті формується нова пострадянська релігійна ідентичність – українська, відповідальна, інтегрована у демократичне суспільство.

Таким чином, дисертація демонструє, що Церква Адвентистів Сьомого Дня в Україні пройшла шлях від маловідомої конфесії до важливого актора громадянського суспільства, який активно реагує на виклики сучасності, трансформує свою ідентичність та поглиблює взаємодію з державою та суспільством, особливо в умовах війни, виявляючи зростаючу патріотичну солідарність.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Монографія:

1. Куриляк В. Теологія здорового способу життя в Церкві Адвентистів сьомого дня / Валентина Куриляк. – Київ: Дух і літера, 2021. – 328 с. – Режим доступу: <https://ir.ugi.edu.ua/entities/publication/d992ab4e-76eb-4490-a17c-8e2a942976f0>.

Статті в іноземних наукових виданнях проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus)

2. Kuryliak V. Analysis of the Multi-Confessional Religious Situation in Ukraine in the Period from 2000 to 2021 [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2022. – Vol. 42, no. 8. – P. 22–38. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2386>.

3. Kuryliak V. The Adventist Development and Relief Agency in the Conditions of War in Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2023. – Vol. 43, no. 1. – P. 94–100. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2403>.

4. Куриляк В. Реакції українських адвентистів на Євромайдан [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Сторінки історії: збірник наукових праць. – 2020. – № 50. – С. 298–322. – Режим доступу: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.50.2020.210156>.

5. Kuryliak V. Activities of the Adventist Development and Relief Agency in Eastern Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 4. – P. 288–310. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/21/>.

6. Kuryliak V. Armed Conflict and Protestant Volunteering in Eastern Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Maksym Balaklytskyi // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 4. – P. 268–287. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/20>.

7. Kuryliak V. Landscape Design and Architecture of Wooden Churches in Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Volodymyr Dudarets, Valeriy Bulatov // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2022. – Vol. 42, no. 1. – P. 33–48. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2317>.

8. Kuryliak V. Architectural features of the protestant cult buildings of the XVI – XXI centuries in Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Petro Kotliarov, Mykhailo Fedorenko // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2020. – Vol. 40, no. 9. – P. 55–75. <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol40/iss9/5/>.

9. Kuryliak V. Psychological Aspect of Professional Military Journalist [Electronic resource] / Maksym Balaklytskyi, Valentyna Kuryliak // Brazilian Journalism. – 2020. – Vol. 16, no. 1. – P. 4–27. – Mode of access: <https://doi.org/10.25200/BJR.v16n1.2020.1213>.

10. Kuryliak V. Memory, Trauma, and Religious Identity [Electronic resource] / Petro Kotliarov, Valentyna Kuryliak, Stefaniia Demchuk // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2022. – Vol. 42, no. 4. – P. 97–118. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2355>.

11. Kuryliak V. Development and Changes in the Ergo Design of Protestant Churches in Ukraine (1991-2021) [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Volodymyr Dudarets, Valeriy Bulatov // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2022. – Vol. 42, no. 2. – P. 128–145. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2333>.

12. Kuryliak V. Two Positions of Ukrainian Protestants on the Question about LGBT Community [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Olena Honcharova // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 4. – P. 231–242. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/18>.

13. Kuryliak V. The Model of Development of Precarious Practices during the Covid-19 Pandemic: Society, Religion, Individual [Electronic resource] / Olena Honcharova, Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. –

2021. – Vol. 41, no. 8. – P. 53–77. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss8/5>.

14. Kuryliak V. Historical Memory of Ukrainian Adventists in the Context of Museum Work in Ukraine [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Lyudmyla Kruglova // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 4. – P. 321–336. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/23/>.

15. Kuryliak V. Chaplaincy for the Prisoners and the Penitentiary System in Ukraine (1991-2021) [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Ivan Ostashchuk, Mariia Ovchar // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 7. – P. 53–68. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss7/4>.

16. Kuryliak V. Online Projects for Adventist Youth during the Covid-19 Pandemic [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Mariia Ovchar // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2021. – Vol. 41, no. 4. – P. 311–320. – Mode of access: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss4/22>.

17. Kuryliak V. The Seventh-day Adventists' Military Service Peculiarities [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Maksym Balaklytskyi // East European Historical Bulletin. – 2020. – No. 14. – P. 190–205. – Mode of access: <https://doi.org/10.24919/2519-058x.14.197190>.

18. Kuryliak V. The Position of Ukrainian Protestants Regarding the War in Ukraine: Rebuttal of False Accusations of Eurasianism [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2023. – Vol. 43, no. 7. – P. 166–180. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2462>.

19. Kuryliak V. Religious Communities of Ukraine as Agents of Resilience During The Russian Invasion / Valentyna Kuryliak, Maksym Balaklytskyi // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2024. – Vol. 44, no. 7. – P. 58–70. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2550>.

20. Kuryliak V. Reasons for the Rupture of the Ukrainian Orthodox Church with the Moscow Patriarchate against the Backdrop of the War in Ukraine 2022 / Valentyna Kuryliak, Bogdan Synchak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2022. – Vol. 42, no. 7. – P. 24–38. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2148.2377>.

21. Kuryliak V. The Problem with the Performance of Alternative or Military Service of Ukrainian Adventists in War Conditions / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2024. – Vol. 44, no. 4. – P. 37–45. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2508>.

22. Kuryliak V. Strategies of Religious Communication of the Seventh-day Adventist Church in the Context of Russia's / Valentyna Kuryliak // Occasional Papers on Religion in Eastern Europe. – 2025. – Vol. 45, no. 2. – P. 130–145. – Mode of access: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2598>.

Статті у наукових фахових виданнях України» зі спеціальності

031 «Релігієзнавство»

23. Куриляк В. Напрями благодійної діяльності церкви адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Гуманітарно-релігієзнавчий вісник «Софія». – 2020. – Т. 16, № 2. – С. 23–28. – Режим доступу: <https://doi.org/10.17721/sophia.2020.16.5>.

24. Куриляк В. Моніторинг ставлення православної церкви до Адвентистів сьомого дня в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Ольга Полумисна // Освітній дискурс: збірник наукових праць. – 2021. – Т. 32, № 4. – С. 88–95. – Режим доступу: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32\(4\)-9](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.32(4)-9).

25. Куриляк В. Філософська та теологічна концепція Джона Харві Келлога щодо принципів здорового способу життя [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Освітній дискурс: збірник наукових праць. – 2021. – Т. 34, № 6. – С. 72–85. – Режим доступу: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34\(6\)-7](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.34(6)-7).

26. Куриляк В. Біографія та медична діяльність Джона Харві Келлога у сфері популяризації здорового способу життя [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Освітній дискурс: збірник наукових праць. – 2021. – Т. 35, № 7. – С. 73–86. – Режим доступу: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35\(7\)-7](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.35(7)-7).

27. Куриляк В. Практики здорового способу життя Церкви адвентистів сьомого дня в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2021. – Т. 2, № 1 (173). – С. 132–165. – Режим доступу: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.2.08>.

28. Куриляк В. Становлення системи охорони здоров'я в Сполучених Штатах Америки (1800-1850-ті роки) [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Освітній дискурс: збірник наукових праць. – 2022. – Т. 39, № 1–3. – С. 283–288. – Режим доступу: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.39\(1-3\)-6](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.39(1-3)-6).

29. Kuryliak V. Persons with disabilities in Ukraine: Social Media integration tendencies [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak, Olga Polumysna, Andrii Shevchuk // Культурологічний альманах. – 2022. – № 3. – Р. 137–155. – Mode of access: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.19>.

30. Куриляк В. Вплив адвентистських ідей на формування релігійної ідентичності засновника «дослідників Біблії» Чарльза Тейза Рассела [Електронний ресурс] / Роман Орловський, Валентина Куриляк // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2023. – Т. 2, № 1. – С. 182–212. – Режим доступу: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2023.2.1.11>.

31. Куриляк В. Історія формування релігійних переконань засновника Товариства Вартової Башти Чарльза Тейза Рассела [Електронний ресурс] / Роман Орловський, Валентина Куриляк // Культурологічний альманах. – 2023. – № 3. – С. 3–16. – Режим доступу: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.3.1>.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації у наукових фахових виданнях України» з інших галузей:

32. Шевчук В. Становлення адвентизму на Галичині та Волині в умовах політично-ідеологічного напрямку II Речі Посполитої [Електронний ресурс] / Валентин Шевчук, Валентина Куриляк // Вісник Львівського університету. – 2017. – № 11. – С. 162–166. – Режим доступу: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/11_2017/24.pdf.

33. Куриляк В. Імперська ідеологія щодо адвентистських локацій на Галичині та Волині / Валентин Шевчук, Валентина Куриляк // Вісник «Політикус». – 2017. – № 3. – С. 124–126. – Режим доступу: http://politicus.od.ua/3_2017/27.pdf.

34. Куриляк В. Вклад Джона Мак-Артура в розвиток слов'янських євангельських церков [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Роман Орловський // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2019. – Т. 30 (69), № 2. – С. 30–35. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.32>.

35. Куриляк В. Реакція Адвентистів сьомого дня на теологічні виклики в Україні (1991-2019 рр.) [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2019. – Т. 30 (69), № 4. – С. 32–39. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2019/4.6>.

36. Куриляк В. Історія реформи жіночого одягу в контексті вчення про здоров'я в Церкві Адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2020. – Т. 31 (70), № 2. – С. 46–50. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/2.8>.

37. Куриляк В. Історіософія реалізації Церквою Адвентистів сьомого дня ідеї здорового способу життя в Україні та Індії [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія». – 2020. – № 1 (42). – С. 239–247. – Режим доступу: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(42\).2020.202219](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(42).2020.202219).

38. Куриляк В. Огляд медичних практик доби Середньовіччя та Ренесансу [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2020. – Т. 31 (70), № 2. – С. 159–164. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/4.23>.

39. Куриляк В. Напрями медико-санітарної роботи Церкви адвентистів сьомого дня в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2020. – Т. 1, № 31. – С. 37–44. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213439>.

40. Куриляк В. Соціальне вчення та практики Церкви адвентистів сьомого дня в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вісник київського політехнічного інституту. Серія: Політологія, Соціологія, Право. – 2020. – № 4 (48). – С. 6–15. – Режим доступу: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2020.4\(48\).232666](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2020.4(48).232666).

41. Куриляк В. Концепт слова «Шалом» у контексті законів книги Левит [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2020. – № 30. – С. 63–69. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/PPS.2020.30.8>.

42. Куриляк В. Концепт практик єврейської та ранньохристиянської медицини [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». – 2020. – № 63. – С. 129–138. – Режим доступу: <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2020-63-14>.

43. Куриляк В. Стосунки основних протестантських конфесій в Україні (на матеріалі офіційних церковних джерел) [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк,

Ольга Полумисна // Науковий журнал з соціології та психології «Габітус». – 2021. – № 23. – С. 14–18. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.23.2>.

44. Куриляк В. Імідж Церкви Адвентистів сьомого дня в масмедіа України [Електронний ресурс] / Ольга Полумисна, Валентина Куриляк // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2021. – № 89. – С. 107–120. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32840/2707-9147.2021.89.11>.

45. Куриляк В. Міркування Мартіна Лютера на тему позажиттєвого стану людини [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2021. – № 30. – С. 23–31. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/16731>.

46. Куриляк В. Теологія великої боротьби у вченні Церкви Адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. – 2021. – № 36. – С. 74–86. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.9>.

47. Куриляк В. Діяльність просімейного руху «Всі Разом!» як інструмент проголошення християнських цінностей в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2021. – № 38. – С. 64–72. – Режим доступу: <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.38.8>.

48. Куриляк В. Роль та місце засновників в становленні Церкви адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2022. – Т. 33 (72), № 4. – С. 204–211. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.32>.

49. Куриляк В. Дитинство та юність Чарльза Тейза Рассела – засновника Товариства Вартової Башти [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Роман Орловський // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2022. – Т. 33 (72), № 4. – С. 196–203. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.31>.

50. Kuryliak V. Physical education and a healthy lifestyle in the Orthodox Environment of Ukraine: the problem of practical implementation [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2022. – Vol. 33 (72), no. 4. – P. 75–79. – Mode of access: <https://doi.org/10.32782/2663-5984/2022/4.13>.

51. Куриляк В. Боротьба за державну самостійність українських земель як результат діяльності Західноукраїнської народної республіки [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Марія Овчар // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2022. – Т. 33 (72), № 3. – С. 56–62. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/3.9>.

52. Куриляк В. Розбіжні рухи в історії церкви Адвентистів Сьомого Дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Марія Овчар // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Т. 1, № 53. – С. 36–45. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/53-1-5>.

53. Куриляк В. Причини та наслідки німецького та радянського розділень Церкви Адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – Т. 1, № 54. – С. 63–71. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/54-1-8>.

54. Куриляк В. Соціально-політичний портрет Сполучених Штатів Америки (кінець XVIII – середина XIX століття) [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – № 47(1). – С. 41–48. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-1-6>.

55. Куриляк В. Євромайдан та Революція Гідності в контексті інформаційної війни в українських масмедіа [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Даниїл Палій // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2022. – Т. 33 (72), № 1. – С. 40–51. – Режим доступу: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/1.7>.

56. Куриляк В. Рухи за помірність та медичні практики Сполучених Штатів Америки на початку XIX століття [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. – № 48(1). – С. 18–23. – Режим доступу: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-1-3>.

57. Куриляк В. Прояв причинно-наслідкових зв'язків у житті людини на прикладі життя старозавітного героя Якова / Валентина Куриляк, Олександр Ковров // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2022. Вип 57, Том 2. – С. 16–25. – Режим доступу: https://www.apfn-journal.in.ua/archive/57_2022/part_2/3.pdf.

58. Kuryliak V. Transformation of the Religious Network in Western Europe from February 24, 2022 / Valentyna Kuryliak, Anatoly Slyusarenko, Svitlana Yatsenko // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. – 2023. – Vol. 34 (73), no. 2. – С. 164–168. – Режим доступу: <https://surl.li/mtixzb>.

59. Kuryliak V. Theological discussions of the pioneers of the Seventh-Day Adventist Church on the Fourth Commandment (by the materials of the primary sources) / Anatoly Slyusarenko, Valentyna Kuryliak // Humanities science current issues: Interuniversity collection of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University Young Scientists Research Papers. – 2023. – Vol. 2, no. 61. – P. 38–46. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/61_2023/part_2/6.pdf.

60. Куриляк В. Роль особи у становленні нового релігійного руху (на прикладі Олександра Макміллана) / Валентина Куриляк, Петро Котляров // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2023. – Вип. 70, том 1. – С. 44–52. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/70_2023/part_1/6.pdf.

61. Куриляк В. Зміни у методах роботи «ADRA Ukraine» внаслідок російсько-української війни [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2023. Вип. 60, Том 3. – С. 12–19. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_3/2.pdf.

62. Куриляк В. Епідемія, вакцинація, хейтинг: протестантська церква і відповідь на виклик / Петро Котляров, Валентина Куриляк // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2024. – Вип. 71, том 2. – 2024. – С. 22–31. – Режим доступу: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/71_2024/part_2/6.pdf.

63. Kuryliak V. Dress Reform in the context of Christian Morality and Health Care: an analysis of Ellen White's views [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2024. – No. 53. – P. 86–95. – Mode of access: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.10>.

64. Куриляк В. Особливості прояву адиктивної поведінки вірян Церкви Адвентистів сьомого дня в умовах війни в Україні [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Віктор Буткевич // Східноєвропейський журнал внутрішньої та сімейної медицини. – 2024. – № 1. – С. 85–93. – Режим доступу: <https://doi.org/10.15407/internalmed2024.01.085>

***Одноосібні розділи у колективних монографіях:
(рекомендовані до друку вченими радами закладів та пройшли рецензування,
крім одноосібних монографій, виданих у державі, визнаній Верховною Радою
України державою-агресором)***

65. Історія Церкви Адвентистів сьомого дня в Україні»: У 3-х т. [Електронний ресурс] / Редкол.: Валентина Куриляк (голова), Михайло Костюк, Валентин Шевчук. – Т.1 : Адвентисти сьомого дня: від локальної групи до всесвітнього руху / За ред. М.П. Костюка – Київ: Дух і літера. – 2021. – 276 с. – Режим доступу: <https://ir.ugi.edu.ua/entities/publication/104109a6-3925-42e2-b8a6-6b06aa78f422>.

Авторка трьох розділів: «Особливості місіонерської роботи Церкви Адвентистів сьомого дня»; «Історія розвитку освітньої системи у Церкві Адвентистів сьомого дня»; «Розвиток системи охорони здоров'я та медичної науки у Церкві Адвентистів сьомого дня». С. 137–230.

66. Kuryliak V. Worldview portrait of a Ukrainian Refugee [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. – Riga, Latvia, 2022. – P. 1370–1374. – Mode of access: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-174>.

Статті опубліковані в іноземних наукових періодичних виданнях:

67. Kuryliak V. Conceptually about the History and Theology of Health Principles of the Church of Seventh Day Adventists [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Paradigm of Knowledge. – 2021. – No. 4 (48). – P. 5–27. – Mode of access: [https://doi.org/10.26886/2520-7474.4\(48\)2021.1](https://doi.org/10.26886/2520-7474.4(48)2021.1).

68. Kuryliak V. Zhukalyuk, Nikolay (Mykola) Arsentievich (1932–2021) [Electronic resource] / Valentyna Kuryliak // Encyclopedia of Seventh-Day Adventists (ESDA). – Mode of access: <https://encyclopedia.adventist.org/article?id=BJF0&highlight=school>.

69. Куриляк В. Ставлення Церкви Адвентистів Сьомого Дня в Україні до політичної діяльності: аналіз публікацій [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Філософія та політологія в контексті сучасної культури. – 2020. – Т. 12, № 2. – С. 18–30. – Режим доступу: <https://doaj.org/article/78182d570ec14a0d9dea1e4e3d546367>.

Статті опубліковані в українських наукових періодичних виданнях:

70. Куриляк В. Основа педагогічних ідей Яна Амоса Коменського [Електронний ресурс] / Лариса Георгінова, Валентина Куриляк // Педагогічний дискурс. – 2016. – № 21. – С. 20–25.

71. Куриляк В. Дослідження правового статусу та міжконфесійних взаємовідносин адвентистської церкви у міжвоєнний період на територіях Галичини та Волині / Валентин Шевчук, Валентина Куриляк // Науковий журнал «ScienceRise». – 2017. – № 7 (36). – С. 24–28.

72. Куриляк В. Діяльність адвентистського видавництва «Поліглот» на території II Речі Посполитої у міжвоєнний період [Електронний ресурс] / Валентин Шевчук, Валентина Куриляк // Науковий вісник «Гілея». – 2017. – № 122.

73. Куриляк В. Розкол адвентистської церкви на території II Речі Посполитої (1919-1939-ті роки) / Валентин Шевчук, Валентина Куриляк // Науковий журнал «Науковий огляд». – 2017. – № 7 (39). – С. 25–37.

74. Куриляк В. Вплив емоційного та фізичного аспектів на інтелектуальний розвиток студентів [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Марія Овчар // Молодий вчений. – 2018. – № 12. – С. 183–185.

75. Куриляк В. Здоровий спосіб життя в церкві Адвентистів сьомого дня: історія доктрини [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Держава і Церква в новітній історії України: збірник наукових статей. – 2019. – № 7. – С. 115–124.

76. Куриляк В. Духовний ріст людини за рахунок виконання принципів здорового способу життя [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк, Людмила Соя // Молодий вчений. – 2019. – № 4 (68). – С. 25–28.

77. Куриляк В. Соціальна доктрина Адвентистів сьомого дня як фактор впливу на суспільно–освітні процеси України [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Науковий вісник «Гілея». – 2019. – Т. 143, № 4. – С. 76–81.

78. Куриляк В. Причини фанатичності у втіленні реформи здоров'я окремими вірянами церкви адвентистів сьомого дня [Електронний ресурс] / Валентина Куриляк // Практична філософія. – 2020. – № 2 (76). – С. 129–139.

Апробаційні публікації за участю в міжнародних та українських науково-практичних конференціях за темою дисертації:

79. Куриляк В. Внесок Яна Амоса Коменського в розвиток Реформації на слов'янських землях / Валентина Куриляк // Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: IX Міжнар. студент. науково-практ. конф., Буча. – Буча, 2016. – С. 23–26. – Режим доступу: <https://surl.lt/gmyova>.

80. Куриляк В. Специфіка функціонування протестантських шкіл на слов'янських землях XVI – початку XVII ст / Валентина Куриляк // Реформація як суспільне явище: український вимір : Матеріали міжнар. наук. конф., Львів. – Львів, 2017. – С. 77–81. – Режим доступу: <https://surl.li/qaxrtd>.

81. Куриляк В. Вплив реформаційних течій на розвиток освіти в Україні / Валентина Куриляк, Фелікс Понятовський // Протестантські церкви у контексті

вітчизняної історії та суспільних трансформацій: Матеріали IV Всеукр. науково-практ. конф., Тернопіль. – Тернопіль, 2017. – С. 113–117. – Режим доступу: <https://surli.cc/mpqbow>.

82. Куриляк В. Ян Амос Коменський і Елен Уайт: порівняльний аналіз педагогічних ідей / Валентина Куриляк, Лариса Георгінова // Гуманітарно-релігієзнавчий вісник «Софія». – 2017. – № 2 (9). – С. 80–82. – Режим доступу: <https://surli.cc/pzfwtk>.

83. Куриляк В. Реформація та контрреформація: здобутки та наслідки / Валентина Куриляк, Михайло Федоренко // Гуманітарно-релігієзнавчий вісник «Софія». – 2017. – № 2 (9). – С. 79–80. – Режим доступу: <https://surli.li/gdiere>.

84. Куриляк В. Біблія, як прогресивне, динамічне божє відкриття / Фелікс Понятовський, Валентина Куриляк // Гуманітарно-релігієзнавчий вісник «Софія». – 2017. – № 2 (9). – С. 88–89. – Режим доступу: <https://surli.li/zesakb>.

85. Куриляк В. Диверсифікація етнічно-релігійних осередків на території Волині / Валентина Куриляк // Сучасні наукові дослідження представників суспільних наук – прогрес майбутнього : Міжнар. науково-практ. конф., Львів. – Львів, 2018. – С. 58–64. – Режим доступу: <https://surli.li/lrrcco>.

86. Куриляк В. Український сектор наукометричних баз даних Web of Science та Scopus: декілька лайфхаків / Валентина Куриляк, Максим Балаклицький // Засоби масової інформації та комунікації: історія, сьогодення, перспективи розвитку: Матеріали міжнар. науково-практ. конф., Буча. – Буча, 2019. – С. 26–29. – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1NSyck_ZxYhIrfwLVojOrzkvLxMBAjEx7/view.

87. Куриляк В. ЛГБТ: реакція української протестанської спільноти / Валентина Куриляк // Антикризисний розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації : XIV Міжнар. науково-практ. конф., Буча, 17 квіт. 2019 р. – Буча, 2019. – С. 48–50. – Режим доступу: <https://surli.li/uxtijе>.

88. Куриляк В. Шляхи державно-церковної взаємодії: Адвентисти сьомого дня в незалежній Україні / Валентина Куриляк // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії: Матеріали XVII Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., Переяслав-Хмельницький. – Переяслав-Хмельницький, 2019. – С. 34–37.

89. Куриляк В. Цілісність природи людини як основа теології здоров'я церкви адвентистів сьомого дня / Валентина Куриляк // Матеріали II Міжнародної наукової конференції «Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку», м. Дніпро. 27–28 березня 2020. С. 219–220. – Режим доступу: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/materiali%20conf/2020/10_2_osvita_i_nauka_2.pdf.

90. Куриляк В. Історія практики дошлюбного консультування в Церкві Адвентистів сьомого дня / Валентина Куриляк // Історія України в регіональному та глобальному вимірах: матеріали II Всеукр. науково-практ. конф., Маріуполь, 20 лют. 2020 р. – Маріуполь, 2020. – С. 108–111.

91. Куриляк В. Визнання суспільством особистості на основі її здобутків / Валентина Куриляк // «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали XV міжнар. науково-

практ. конф., Буча, 21 квіт. 2020 р. – Київ, 2020. – С. 50–53. – Режим доступу: https://drive.usercontent.google.com/download?id=1m6_qeBRC4dhmtFmue5vMXntR4Q57wjqX&export=download&authuser=0.

92. Куриляк В. Ставлення адвентистів сьомого дня до інтелектуального здоров'я / Валентина Куриляк // «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства : Матеріали XVI міжнар. науково-практ. конф., Буча, 21 квіт. 2021 р. – Київ, 2021. – С. 85–88. – Режим доступу:

https://drive.usercontent.google.com/download?id=1DXpWzbrcPRfspkQKPsid4VrHVSvVZ_vi&export=download&authuser=0.

93. Куриляк В. Історіографія комунікаційних стратегій протестантських змін в Україні / Валентина Куриляк // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку : Міжнар. науково-практ. конф., Одеса, 22–23 січ. 2021 р. – Одеса, 2021. – С. 33–37. – Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi65/0048115.pdf>.

94. Куриляк В. Мультисучасні інструменти увіковічнення пам'яті про знакові події України / Валентина Куриляк, Марія Овчар // Інноваційні технології у будівництві, цивільній інженерії та архітектурі : Тези XIX міжнар. науково-практ. конф., Чернігів, 19–22 верес. 2021 р. – Чернігів, 2021. – С. 202–206. – Режим доступу: <https://surli.cc/fiadbz>.

95. Куриляк В. Зменшення рівня гуманності українців до громадян Російської Федерації після 24 лютого 2022 року / Валентина Куриляк // Церква на шляху до формування богослов'я нації та громадянства: Матеріали міжнар. науково-практ. конф., Івано-Франківськ, 16–17 верес. 2022 р. – Івано-Франківськ, 2022. – С. 76–79. – Режим доступу: <https://surli.li/bzkwnx>.

96. Куриляк В. Безумовна допомога як базовий принцип місії. Аспекти взаємодії ADRA Ukraine з вірянами Церкви Адвентистів Сьомого Дня / Валентина Куриляк, Гнат Меренков // «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., Буча, 1 листоп. 2022 р. – Київ, 2022. – С. 75–80. – Режим доступу: <https://surli.li/ohyjqq>.

97. Куриляк В. Аксіологічний зміст підтримки вищої освіти в Україні / Валентина Куриляк // «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., Буча, 1 листоп. 2022 р. – Київ, 2022. – С. 72–75. – Режим доступу: <https://drive.usercontent.google.com/download?id=1CWAuwndkjPGSSpUiBSMB3W49M66vCnOJ&export=download&authuser=0>.

98. Куриляк В. Становлення та розвиток особистості Чарльза Тейза Рассела в період 1852–1868 роки / Валентина Куриляк, Роман Орловський // «Актуальні проблеми соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали XVII міжнар. науково-практ. конф., Буча, 1 листоп. 2022 р. – Київ, 2022. – С. 97–102. – Режим доступу: <https://surli.li/xrlvar>.

99. Kuryliak V. Theology of Healthy Lifestyles. The Doctrine and Practice of the Seventh-Day Adventist Church / Valentyna Kuryliak // «Актуальні проблеми

соціальних та економічних процесів в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали XVIII міжнар. науково-практ. конф., Буча, 18 квіт. 2023 р. – Київ, 2023. – С. 177–184. – Режим доступу: <https://surl.li/bdsazq>.

100. Kuryliak V. Mission and objectives of the Ukrainian Bible Society / Valentyna Kuryliak // «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації»: Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції, Буча, 2024 р.: Тези доп.: Київ: Міленіум, 2024. 178 с. – Режим доступу: <https://surl.li/njzklr>.

101. Куриляк В. Принцип ціннісно-орієнтованого виховання (на прикладі Українського Гуманітарного Інституту) / Валентина Куриляк // Наукові горизонти ХХІ століття: мультидисциплінарні дослідження: матеріали Міжнар. наук. конф., Ужгород, 16–17 трав. 2024 р. – Ужгород, 2024. – С. 710–713. – Режим доступу: http://www.uintei.kiev.ua/sites/default/files/naukovi_goryzonty_hhi_stolittya.pdf.

102. Куриляк В. Небезпека містичної медицини з позиції доктора Едвіна Нойеса / Валентина Куриляк // Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку : Матеріали II Міжнар. наук. конф., Дніпро, 27–28 берез. 2020 р. – Дніпро, 2020. – С. 321–322. – Режим доступу: <https://surl.lu/jgujci>.

103. Kuryliak V. The conscience of the scientist in the context of scientific ethics / Valentyna Kuryliak // Anthropological Measurements of Philosophical Research : The X International Scientific conference, Dnipro, 21 April 2021. – Dnipro, 2021. – P. 1–3. – Режим доступу: <https://conf-ampr.ust.edu.ua/AMPRX/paper/view/23773> (проіндексовано в базі даних Web of Science).

104. Куриляк В. Теологія суботнього відпочинку (за матеріалами книги Самюеля Баккіоккі «Божественний спокій для неспокійного людства») / Валентина Куриляк // Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні: Міжнар. науково-практ. конф., Львів, 29–30 січ. 2021 р. – Львів, 2021. – С. 21–26.

105. Куриляк В. Ідея відпочинку у Священному Писанні та вченні Церкви Адвентистів сьомого дня / Валентина Куриляк // Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні: Міжнар. науково-практ. конф., Львів, 29–30 січ. 2021 р. – Львів, 2021. – С. 26–30.

106. Куриляк В. Теологія відпочинку у творчості християнської письменниці Еллен Уайт / Валентина Куриляк // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку : Міжнар. науково-практ. конф., Одеса, 22–23 січ. 2021 р. – Одеса, 2021. – С. 63–67. – Режим доступу: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi65/0048115.pdf>.

107. Куриляк В. Сумління людини як моральний орієнтир / Валентина Куриляк // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації : Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., Переяслав, 21 січ. 2021 р. – Переяслав, 2021. – С. 527–530. – Режим доступу: <https://surl.li/exxuao>.

108. Куриляк В. Суть та призначення християнської психології / Валентина Куриляк // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників суспільних наук : Міжнар. науково-практ. конф., Київ, 5–6 лют. 2021 р. – Київ, 2021. – С. 53–57.

109. Куриляк В. Моральна дилема війни: трансформація Адвентизму між позаполітичністю та національною ідентичністю / Валентина Куриляк // «Стратегії

сталого розвитку сучасних наук в умовах глобальних викликів»: Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, Міленіум, 2025. – С. 109-111.

АНОТАЦІЯ

Куриляк В.В. «Церква Адвентистів сьомого дня в суверенній Україні: трансформаційні процеси». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Український державний університет імені Михайла Драгоманова, Київ, 2025.

Дисертаційне дослідження присвячене трансформаційним процесам у Церкві адвентистів сьомого дня (ЦАСД) в Україні в період незалежності (1991–2024 рр.). На сучасному етапі розвитку релігійної сфери України ЦАСД репрезентує одну з активних меншин серед протестантських конфесій, інтегровану в суспільні, культурні та гуманітарні процеси. У фокусі дисертаційного аналізу представлено ключові етапи трансформації українського адвентизму в період незалежності. Особливу увагу зосереджено на переході ЦАСД від напівзакритого типу релігійності до більш відкритої моделі, що відбувалася зі збереженням конфесійної ідентичності та богословських засад, але із поступовим урахуванням патріотичної позиції в умовах боротьби України за незалежність. Така трансформація відбувалася на тлі традиційної для адвентизму моделі позаполітикою, що зумовлювало внутрішній діалог щодо меж допустимого залучення до публічного і національного дискурсів. Дослідження охоплює зміни богословської самоінтерпретації, еволюцію форм і практик соціального служіння, трансформацію комунікаційних стратегій, а також виявляє особливості функціонування Церкви адвентистів сьомого дня в умовах суспільно-політичних криз, зокрема під час Революції Гідності та в контексті повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

Метою дисертаційного дослідження був комплексний релігієзнавчий аналіз трансформаційних процесів, що відбулися в Церкві Адвентистів сьомого дня в Україні в період з 1991 по 2024 рік, з акцентом на зміни в релігійній практиці та внутрішньому житті, які відбулися під впливом політичних і соціокультурних змін, а також на визначення характеру цих змін і їхнього впливу на позиціонування Церкви в релігійному і суспільному середовищі.

Об'єктом дослідження є Церква Адвентистів сьомого дня в суверенній Україні.

Предметом дослідження є трансформаційні процеси в Церкві Адвентистів сьомого дня з 1991 по 2024 роки в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів, зумовлена комплексним підходом та багатогранністю поставлених завдань, полягає у тому, що в дисертації вперше у вітчизняному релігієзнавстві проведено всебічне дослідження трансформаційних процесів, що відбулись у Церкві Адвентистів Сьомого Дня в період незалежної України. Дисертаційне дослідження системно розкриває історичний характер, напрям і динаміку трансформаційних процесів у Церкві Адвентистів Сьомого Дня (ЦАСД) в суспільно-культурному розвитку суверенної України (1991-2024 роки), з

особливим акцентом на період після 24 лютого 2022 року. Виявлено, що ЦАСД пройшла шлях від маловідомої конфесії до активного та відповідального гравця громадянського суспільства, значно змінивши свій імідж та внутрішню ідентичність. Це призвело до становлення партнерської взаємодії Церкви АСД з державними та громадськими структурами, а також до різнопланової адаптації релігійних переконань і практик у відповідь на політичні, соціальні та культурні трансформації. Новизна результатів розкривається у наступних положеннях.

Вперше доведено, що центральний для адвентизму метанаратив «великої боротьби» є не лише есхатологічною доктриною, а й структурним чинником, що формує місійну ідентичність. Цей концепт, з одного боку, міг сприяти замкненості, але, з іншого став рушійною силою для місійної та соціальної активності, що дозволило Церкві АСД адаптуватися до змін. Встановлено, що адвентистська холістична антропологія, яка розглядає людину як цілісну сутність (дух, розум, тіло), є богословським підґрунтям для розширення місії ЦАСД. Це легітимізує такі соціальні практики, як систематичний розвиток медицини, освіти та благодійності, що стали ключовими напрямками діяльності Церкви АСД.

Встановлено, що ЦАСД, дотримуючись принципу відокремлення церкви від держави, успішно інтегрувалася в українське правове поле. Аналіз показав конструктивну співпрацю з органами державної влади, особливо у соціальній сфері. ЦАСД визнає монополію держави на формування інституцій влади, водночас активно відстоюючи принцип свободи совісті та релігійної терпимості.

Виявлено, що релігійні зміни в Церкві не були ізольованими, а формувалися у відповідь на демократизацію держави, розширення релігійної свободи та зростання взаємодії з іншими конфесіями та світським суспільством. Виявлено специфічні етапи трансформації Церкви, включаючи: початковий пострадянський період (1991–2000), що характеризується інституційною консолідацією та поверненням до легальної діяльності від конфесійної закритості до активного прояву громадянської позиції; етап розширення соціальної активності та освітніх ініціатив (2000–2013), включаючи освітню, медичну, соціальну та громадянську діяльність; період активної громадянської участі в умовах війни та політичних криз (2014–2024).

Доведено, що ставлення українських адвентистів до суспільно-політичних процесів трансформувалося від помірного нейтралітету до патріотичної солідарності. Попри історичну аполітичність, події Євромайдану, Революції Гідності та, особливо, повномасштабне вторгнення РФ, спонукали до зміни пріоритетів: від зосередженості на суто внутрішньоцерковних питаннях до активної громадянської позиції. Хоча офіційно Церква АСД зберігає аполітичність, віряни, керуючись християнськими принципами, виявляють яскраво виражену патріотичну активність через волонтерство, гуманітарну допомогу та публічне засудження агресії, що свідчить про формування нової громадянської ідентичності.

Виявлено, що харитативна діяльність ЦАСД, зокрема через «АДРА Україна», зазнала якісних трансформацій: від окремих благодійних ініціатив до широкомасштабного стратегічного соціального служіння. «АДРА Україна» стала ключовим гравцем у наданні гуманітарної допомоги, особливо під час збройного конфлікту на Сході України з 2014го року та після повномасштабної агресії 2022

року. Попри попередні дискусії, війна сприяла синергії між ЦАСД та «АДРА Україна», що дозволило ефективно використовувати церковні ресурси для гуманітарних потреб. Це демонструє всебічну практичну імплементацію соціального вчення Церкви АСД та її вагомий внесок у подолання наслідків криз.

Доведено, що аналіз медійного образу ЦАСД виявив позитивну динаміку у сприйнятті Церкви в українському суспільстві, перехід від усталених стереотипів про «секту» до визнання її як соціально корисної та відповідальної релігійної меншини. Цьому сприяла активна благодійна, освітня та оздоровча діяльність. Хоча упередження з боку деяких православних все ще існують, спостерігається тенденція до покращення міжконфесійних стосунків, зокрема через активну участь ЦАСД у Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій. Це свідчить про поступову інтеграцію адвентистської громади в український релігійний ландшафт.

Встановлено, що сучасна ідентичність українських адвентистів формується через діалектичну взаємодію традиційної конфесійної системи та множини інноваційних адаптацій до сьогоднішніх викликів. Це проявляється у зростанні ролі мирян у церковному управлінні, модернізації фінансового менеджменту, у внутрішньому ціннісному конфлікті між прагненням до земного успіху та вірністю духовним пріоритетам. Реакція ЦАСД на теологічні виклики (гендер, війна, пандемія) через богословські наративи та міжконфесійний діалог свідчить про динамічну, рефлексивну та соціально активну форму релігійної самосвідомості. Традиційно адвентисти фокусуються на релігійній ідентичності, що може призводити до певної ізоляції від соціального та політичного життя, зокрема в контексті незалежності країни та геополітичних змін. Проте з розвитком української державності, особливо на фоні зовнішніх загроз, таких як збройна агресія Росії, виникає потреба перегляду своїх позицій щодо національної ідентичності. Українські адвентисти, незважаючи на глобальний характер своєї релігії, починають усе більше ідентифікувати себе з українським народом, підкреслюючи прихильність до національних цінностей і необхідність адаптації доктрин у контексті національних реалій. Це простежується як у повсякденній практиці, так і в теологічних дискусіях, що стосуються патріотизму, громадянської відповідальності та соціальної солідарності;

Виявлено, що повномасштабне вторгнення РФ стало каталізатором кардинальних трансформацій у ЦАСД. Різниця у політичній теології та світогляді призвела до глибокого розколу між українськими та російськими адвентистами, що завершився виходом української Церкви зі складу Євро-Азіатського дивізіону. Проблема реалізації права на альтернативну службу загострила дискусію про роль адвентистів у захисті країни. Водночас, війна значно активізувала гуманітарну діяльність ЦАСД та «АДРА Україна», змінивши методи роботи на більш оперативні та гнучкі, зосередившись на всебічній допомозі постраждалим. Це свідчить про готовність Церкви адаптуватися до екстремальних умов та посилити свій патріотичний внесок у життя українського суспільства.

Уточнено зміст концепту «адвентисти позаполітикою» та його межі у контексті взаємодії з державою. Концепція аполітичності, що була традиційною для адвентистів, зазнала змін в Україні після 2014 року. Церква АСД, яка до цього

зосереджувалася на духовних питаннях, тепер стикається з новими викликами через політичні та соціальні катастрофи. Дослідження показало, що традиційне розуміння аполітичності обмежує можливості Церкви для активної участі в суспільному житті. Сьогодні на практиці аполітичність українського адвентизму не означає повного ігнорування соціальних і політичних питань, а передбачає утримання від участі в політичних партіях чи організаціях. Українські адвентисти активно залучаються до гуманітарних і соціальних ініціатив, що свідчить про перенесення політичної відповідальності на інші форми громадянської активності, які не суперечать їхнім релігійним настановам. Прикладом такої трансформації є участь Церкви АСД у гуманітарній допомозі на Донбасі та допомога біженцям, що виходить за межі традиційної аполітичності і демонструє більш гнучкий підхід до взаємодії з державними структурами та політичною сферою. Таким чином, термін «поза політикою» отримує нове значення, яке передбачає нейтралітет у політичних процесах, але допускає активну участь у суспільному житті через гуманітарні та соціальні проекти.

Набуло подальшого розвитку сучасне тлумачення стратегії взаємодії Церкви АСД із державними структурами, зокрема через участь у гуманітарних проектах, розвиток капеланства та правозахисну діяльність у сфері свободи совісті. Уточнено зміни в богословській та організаційній практиці, зокрема внаслідок національного контексту: посилення патріотичного компонента, переосмислення принципу нейтралітету в умовах збройного конфлікту та адаптація місіонерської риторики в умовах інформаційної війни.

Церква адвентистів сьомого дня в Україні пройшла еволюційний шлях від периферійної гілки радянського протестантизму до самостійної, соціально активної та контекстуалізованої релігійної спільноти. Зберігаючи власну конфесійну ідентичність, Церква сформувала специфічну, внутрішньо мотивовану модель адаптації до умов української державності, що включає реагування на масштабні суспільно-політичні трансформації, зокрема на виклики, спричинені Революцією Гідності, війною на сході України та повномасштабною агресією Російської Федерації. Така адаптація реалізується не шляхом політичної активізації, а через посилення соціального служіння, стратегій гуманітарної допомоги, медіакомунікації та переосмислення громадянської відповідальності в межах адвентистської богословської парадигми.

Ключові слова: Церква адвентистів сьомого дня, український адвентизм, трансформаційні процеси, релігійна ідентичність, соціальне служіння, реформа здоров'я, АДРА, медіакомунікація, сімейні цінності, релігійна свобода, альтернативна служба, Революція Гідності, повномасштабна війна.

ABSTRACT

Kuryliak, V.V. «The Seventh-day Adventist Church in Sovereign Ukraine: Transformational Processes». – Qualification Research Paper, manuscript version. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the Specialty 09.00.11 - Religious Studies. – The Dragomanov Ukrainian State University, Kyiv, 2025.

The dissertation research is devoted to the transformational processes within the Seventh-day Adventist Church (SDA Church) in Ukraine during the period of national independence (1991–2024). At the current stage of Ukraine's religious development, the SDA Church represents one of the active minorities among Protestant denominations, integrated into the country's social, cultural, and humanitarian spheres. The relevance of the study stems from the absence of a comprehensive religious studies analysis of the evolutionary changes that have occurred within this denomination under conditions of Ukrainian sovereignty – particularly with regard to its theological discourse, social engagement, and cultural adaptation in response to contemporary challenges. For the first time, a systematized body of source material has been introduced into academic circulation, illuminating the multifaceted activities of the SDA Church in the fields of education, charitable work, media communication, and its functioning under conditions of military aggression and socio-political instability that have persisted since 2014. The dissertation explores the key stages in the transformation of Ukrainian Adventism during the independence period. Particular attention is given to the SDA Church's transition from a semi-closed model of religiosity to a more open and contextually engaged form – one that has maintained its confessional identity and theological foundations while gradually incorporating patriotic discourse amid Ukraine's ongoing struggle for sovereignty. This transformation has unfolded against the backdrop of Adventism's traditionally apolitical stance, prompting internal dialogue on the boundaries of permissible engagement in public and national discourse. The study examines changes in theological self-understanding, the evolution of social ministry practices, the transformation of communication strategies, and highlights the distinctive features of the Church's functioning in the context of socio-political crises – particularly during the Revolution of Dignity and the full-scale military invasion by the Russian Federation.

The aim of the dissertation is to provide a comprehensive religious studies analysis of the transformational processes that took place within the SDA Church in Ukraine between 1991 and 2024, with particular focus on shifts in religious practice and internal community life under the influence of political and sociocultural changes, as well as identifying the nature of these transformations and their impact on the Church's position within the religious and public spheres.

The object of the study is the Seventh-day Adventist Church in sovereign Ukraine.

The subject of the study is the transformational processes in the Seventh-day Adventist Church from 1991 to 2024 in Ukraine.

The scientific novelty of the results obtained, due to the comprehensive approach and multifaceted nature of the tasks set, lies in the fact that the dissertation is the first in domestic religious studies to conduct a comprehensive study of the transformational processes that took place in the Seventh-day Adventist Church during the period of independent Ukraine. The dissertation study systematically reveals the historical nature, direction and dynamics of transformational processes in the Seventh-day Adventist Church (SDA) in the socio-cultural development of sovereign Ukraine (1991-2024), with a special emphasis on the period after February 24, 2022. It is revealed that the SDA Church has gone from a little-known denomination to an active and responsible player in civil society, significantly changing its image and internal identity. This has led to the

establishment of partnership between the SDA Church and state and public structures, as well as to the diverse adaptation of religious beliefs and practices in response to political, social and cultural transformations. The novelty of the results is revealed in the following provisions.

It is proven for the first time that the metanarrative of the “great controversy” central to Adventism is not only an eschatological doctrine, but also a structural factor that shapes missionary identity. This concept, on the one hand, could contribute to isolation, but on the other hand, it became a driving force for missionary and social activity, which allowed the SDA Church to adapt to changes. It is established that the Adventist holistic anthropology, which considers man as a whole entity (spirit, mind, body), is the theological basis for expanding the mission of the SDA Church. This legitimizes such social practices as the systematic development of medicine, education, and charity, which have become key areas of activity of the SDA Church. It is established that the SDA Church, adhering to the principle of separation of church and state, has successfully integrated into the Ukrainian legal field. The analysis showed constructive cooperation with state authorities, especially in the social sphere. The Central Adventist Church recognizes the state's monopoly on the formation of institutions of power, while actively defending the principle of freedom of conscience and religious tolerance.

It is revealed that religious changes in the Church were not isolated, but were formed in response to the democratization of the state, the expansion of religious freedom, and the growth of interaction with other denominations and secular society. Specific stages of the Church's transformation are identified, including: the initial post-Soviet period (1991–2000), characterized by institutional consolidation and a return to legal activity from confessional closure to an active manifestation of a civic position; the stage of expanding social activity and educational initiatives (2000–2013), including educational, medical, social, and civic activities; the period of active civic participation in times of war and political crises (2014–2024).

It is proven that the attitude of Ukrainian Adventists to socio-political processes transformed from moderate neutrality to patriotic solidarity. Despite historical apoliticality, the events of Euromaidan, the Revolution of Dignity and, especially, the full-scale invasion of the Russian Federation, prompted a change in priorities: from a focus on purely intra-church issues to an active civic position. Although officially the SDA Church remains apolitical, believers, guided by Christian principles, demonstrate a pronounced patriotic activity through volunteering, humanitarian aid and public condemnation of aggression, which indicates the formation of a new civic identity. It was found that the charitable activities of the SDA, in particular through "ADRA Ukraine", have undergone qualitative transformations: from individual charitable initiatives to large-scale strategic social service. "ADRA Ukraine" has become a key player in the provision of humanitarian assistance, especially during the armed conflict in Eastern Ukraine since 2014 and after the full-scale aggression in 2022. Despite previous discussions, the war promoted synergy between the SDA Church and ADRA Ukraine, which allowed for the effective use of church resources for humanitarian needs. This demonstrates the comprehensive practical implementation of the social teaching of the SDA Church and its significant contribution to overcoming the consequences of crises.

It is proven that the analysis of the media image of the Central Adventist Church has revealed positive dynamics in the perception of the Church in Ukrainian society, a transition from established stereotypes about a “sect” to its recognition as a socially useful and responsible religious minority. This was facilitated by active charitable, educational and health activities. Although prejudices on the part of some Orthodox still exist, there is a tendency to improve interfaith relations, in particular through the active participation of the Central Adventist Church in the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations. This indicates the gradual integration of the Adventist community into the Ukrainian religious landscape. It has been established that the modern identity of Ukrainian Adventists is formed through the dialectical interaction of the traditional confessional system and a multitude of innovative adaptations to today's challenges. This is manifested in the growing role of the laity in church governance, the modernization of financial management, and in the internal value conflict between the desire for earthly success and loyalty to spiritual priorities. The response of the Ukrainian Adventist Church to theological challenges (gender, war, pandemic) through theological narratives and interfaith dialogue indicates a dynamic, reflexive, and socially active form of religious identity. Traditionally, Adventists have focused on religious identity, which can lead to a certain isolation from social and political life, particularly in the context of the country's independence and geopolitical changes. However, with the development of Ukrainian statehood, especially against the background of external threats, such as armed aggression by Russia, there is a need to reconsider their positions on national identity. Ukrainian Adventists, despite the global nature of their religion, are increasingly identifying themselves with the Ukrainian people, emphasizing commitment to national values and the need to adapt doctrines in the context of national realities. This is evident both in everyday practice and in theological discussions concerning patriotism, civic responsibility, and social solidarity;

It is revealed that the full-scale invasion of the Russian Federation became the catalyst for radical transformations in the Central Adventist Church. The difference in political theology and worldview led to a deep split between Ukrainian and Russian Adventists, which ended with the Ukrainian Church leaving the Euro-Asian Division. The problem of implementing the right to alternative service exacerbated the discussion about the role of Adventists in protecting the country. At the same time, the war significantly intensified the humanitarian activities of the Central Adventist Church and ADRA Ukraine, changing their methods of work to more efficient and flexible, focusing on comprehensive assistance to the victims. This indicates the readiness of the Church to adapt to extreme conditions and strengthen its patriotic contribution to the life of Ukrainian society.

The content of the concept of “Adventists outside politics” and its limits in the context of interaction with the state are clarified. The concept of apoliticality, which was traditional for Adventists, underwent changes in Ukraine after 2014. The SDA Church, which previously focused on spiritual issues, is now facing new challenges due to political and social disasters. The study showed that the traditional understanding of apoliticality limits the Church's ability to actively participate in public life. Today, in practice, the apoliticality of Ukrainian Adventism does not mean complete ignoring of social and

political issues, but rather implies abstention from participation in political parties or organizations. Ukrainian Adventists are actively involved in humanitarian and social initiatives, which indicates the transfer of political responsibility to other forms of civic activity that do not contradict their religious teachings. An example of such a transformation is the participation of the SDA Church in humanitarian assistance in Donbas and assistance to refugees, which goes beyond traditional apoliticality and demonstrates a more flexible approach to interaction with state structures and the political sphere. Thus, the term “outside politics” takes on a new meaning, which implies neutrality in political processes, but allows for active participation in public life through humanitarian and social projects.

The modern interpretation of the strategy of interaction of the SDA Church with state structures has been further developed, in particular through participation in humanitarian projects, development of chaplaincy and human rights activities in the field of freedom of conscience. Changes in theological and organizational practice have been clarified, in particular due to the national context: strengthening of the patriotic component, rethinking of the principle of neutrality in conditions of armed conflict and adaptation of missionary rhetoric in conditions of information warfare.

Establishing that the Seventh-day Adventist Church in Ukraine has undergone an evolutionary journey from a peripheral branch of Soviet Protestantism to an autonomous, socially engaged, and contextually adapted religious community. While preserving its confessional identity, the Church has developed a specific, internally driven model of adaptation to Ukrainian statehood—one that includes responses to profound socio-political transformations, particularly those brought about by the Revolution of Dignity, the war in Eastern Ukraine, and the full-scale invasion by the Russian Federation. This adaptation has manifested not through political activism, but through enhanced social ministry, humanitarian strategies, media communication, and a reimagining of civic responsibility within the Adventist theological paradigm.

Keywords: Seventh-day Adventist Church, Ukrainian Adventism, transformational processes, religious identity, social ministry, health reform, ADRA, media communication, family values, religious freedom, alternative service, Revolution of Dignity, full-scale war.